

Turun yliopisto
University of Turku

Turun
EUROOPPA-FOORUMI

10 KIRJOITUSTA EUROOPASTA

Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskuksen julkaisussa eri alojen asiantuntijat pureutuvat Euroopan unionin nykytilaan ja tulevaisuusskenaarioihin.

Eduskuntatutkimuksen keskuksen julkaisuja 1

Sisällys

Lukijalle 2

Markku Jokisipilä, Kimmo Elo ja Jenni Karimäki
Kriittinen kansalaiskeskustelu Euroopan tulevaisuuden suuntaajana 4

Antti Häkkänen
Oikeusvaltioperiaatetta tulee vahvistaa EU:ssa monella rintamalla 21

Tommi Koivula
Heikentynyt turvallisuusympäristömme vaatii uudenlaista puolustusyhteistyötä 24

Aleksi Kuusisto
Eurooppalainen markkina edellyttää eurooppalaisia ratkaisuja 27

Taneli Lahti ja Ilari Kallio
Avoin ja älykäs Eurooppa nojaa sisämarkkinoihin 31

Jussi Niinistö
Muuttunut turvallisuusympäristö vaatii tiiviimpää puolustusyhteistyötä 34

Kristi Raik
Kohti eurooppalaista puolustusta 36

Olli Rehn
Euroalueen uudistaminen on Suomenkin etu 38

Pertti Salolainen
Turvallisuus noussut keskeiseksi teemaksi EU:ssa 43

Anne-Mari Virolainen
Suomi on hyötynyt Euroopan sisämarkkinoista 45

Agenda 2018–2019. Kohti Suomen EU-puheenjohtajuuskautta 47

Lukijalle

Tätä Turun Eurooppa-foorumin keskustelupaperia ei ole tarkoitettu tieteelliseksi artikkeliksi tai poliittiseksi ohjelmaksi. Sitä ei ole erityisesti suunnattu sen paremmin tutkijoille kuin päätöksentekijöillekään, vaan yleisöoletta on laveampi, mahdollisimman laajaa kansalaiskeskustelua herättämään pyrkivä. Paperin on tarkoitus toimia foorumin keskustelujen alustuksena, kehystyksenä ja suuntaajana. Se on pyritty kirjoittamaan niin, että sitä voi lukea kuka tahansa Euroopasta, Euroopan unionista, eurooppalaisesta politiikasta ja Suomen roolista niissä kiinnostunut henkilö, johtui tämä kiinnostus sitten omasta ammatista, poliittisesta aktiivisuudesta, yleisestä yhteiskunnallisesta valveutuneisuudesta, maanosamme tulevaisuutta koskevasta huolestuneisuudesta tai mistä tahansa muusta syystä.

Tekstiä ei tule lukea kannanottona Euroopan unionin tai tietynlaisen integraatiokehityksen puolesta tai niitä vastaan, koska sellainen se ei ole. Kirjoittajaryhmän ainoana tavoitteena on ollut omalta osaltaan auttaa Turun Eurooppa-foorumin aikana käytäviä keskusteluja muodostamaan mahdollisimman korkeatasoisiksi, hedelmällisiksi ja hyödyllisiksi. Olemme pyrkineet poimimaan tähän lyhyeen puheenvuoroon olennaisimmat ja keskeisimmät teemat siitä valtavan laajasta ja heterogeenisestä keskustelusta, jota Eurooppaan liittyen eri foorumeilla käydään ja on käyty.

Tekstiä laadittaessa on hyödynnetty tieteellistä tutkimusta, *policy analysis* -tyylisiä katsauksia ja selvityksiä, poliittisessa keskustelussa niin eurooppalaisessa kuin yksittäisten jäsenmaidenkin konteksteissa esitettyjä kannanottoja sekä tiedotusvälineissä käytyä Eurooppa-keskustelua. Lähtökohtanamme on ollut, että Brexitin jälkeinen Euroopan unioni on historiallisessa risteyskohdassa, jossa sen eteen aukeaa monenlaisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja syvenevästä integraatiosta aina jopa koko unionin purkautumiseen. Näiden ääripäiden väliin mahtuu tietysti valtava määrä muita mahdollisia tulevaisuuksia.

Toivomme, että Turun Eurooppa-foorumissa asioista keskusteltaisiin ratkaisuhakuisesti. Siksi olemme pyrkineet kiinnittämään huomiota niihin suurimpiin haasteisiin ja ongelmakohtiin, joita eurooppalaiseen yhteistyöhön tällä hetkellä liittyy. Sävy on kriittinen, mutta niin sen tulee aitoja parannuksia ja kehitystä tavoittelevassa keskustelussa ollakin. Euroopan tuleva suunta ja hyvinvointi riippuvat suuresti siitä, minkälaisia vastauksia näihin suuriin kysymyksiin kyetään löytämään.

Turussa käytyjen keskustelujen jälkeen Turun yliopiston eduskuntatutkimuksen keskus tulee laatimaan uuden keskustelupaperin, joka nojaa vahvasti niihin näkemyksiin, joita Eurooppa-foorumin aikana tulee esille. Tämä keskustelupaperi tullaan julkaisemaan loppuvuonna 2018.

Kevään 2019 aikana siitä työstetään laajempi versio, joka julkaistaan toukokuussa 2019. Tämä paperi tulee toimimaan keskustelu- ja tausta-asiakirjana Turun Eurooppa-foorumille syksyllä 2019, jolloin Suomi toimii Euroopan unionin puheenjohtajamaa.

Kaikkien Turun Eurooppa-foorumin järjestelyissä mukana olevien tahojen puolesta haluamme toivottaa kaikille osallistujille antoisia keskusteluja Euroopasta, Suomesta, nykypäivästä ja tulevaisuudesta. Nyt saa sanoa! ■

Kriittinen kansalaiskeskustelu Euroopan tulevaisuuden suuntaajana

Markku Jokisipilä

Johtaja, Eduskuntatutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Kimmo Elo

Erikoistutkija, Eduskuntatutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Jenni Karimäki

Yliopistonlehtori, Eduskuntatutkimuksen keskus, Turun yliopisto

Näinä vaikeina aikoina eurooppalainen demokratia on paras mahdollisuutemme. Pahin mahdollinen virhe olisi luopua mallistamme ja identiteetistämme. Näemme autoritaarisia poliitikkoja kaikkialla ympärillämme, mutta autoritaarisen demokratian sijaan vastauksemme tulee olla demokratian auktoriteetti. Ihmiset eivät ole luovuttaneet Euroopan suhteen, mutta meidän on kuunneltava heidän suuttumustaan. Tarvitsemme kriittistä keskustelua Euroopasta ja tervehdin ilolla sitä, että kaikki Euroopan unionin jäsenvaltiot ovat ilmoittaneet osallistuvansa siihen. Tämä keskustelu on elintärkeä.

*Ranskan presidentti Emmanuel Macron puheessaan
Euroopan parlamentille 17.4.2018*

Liberaali demokratia ei enää pysty suojelemaan ihmisten omanarvontuntoa, tarjoamaan heille vapautta, takaamaan heidän fyysistä turvallisuuttaan tai ylläpitämään kristillistä kulttuuria. Jotkut vielä Euroopassa puuhastelevat sen kanssa, koska uskovat pystyvänsä sen korjaamaan, mutta he eivät ymmärrä, että vika ei ole niinkään rakennelmassa. Maailma on muuttunut. Meidän vastauksemme tälle muuttuneelle maailmalle on korvata haaksirikon kärsinyt liberaali demokratia 2000-luvun kristillisellä demokratialla.

Unkarin pääministeri Viktor Orbán virkaanastujaispuheessaan 10.5.2018

Näissä kahden eurooppalaisen johtajan puheenvuorossa ja varsinkin niiden eroissa kiteytyy hyvin se, kuinka erilaisia näkemyksiä Euroopan tulevaisuudesta ja demokratian sisällöstä vuonna 2018 löytyy Euroopan unionin sisältäkin. Macron ja Orbán edustavat monessa suhteessa nykyisen poliittisen eurooppalaisuuden ääripäitä. Kun vuonna 1977 syntynyt Macron valittiin virkaansa pääpuolueiden ulkopuolisena ehdokkaana toukokuussa 2017, hänestä tuli Ranskan historian nuorin presidentti.

Aiemmalla urallaan mm. talousministerinä, investointipankkiirina, finanssivalvonnan virkamiehenä ja filosofi Paul Ricouerin assistenttina toiminut Macron on yksi näkyvimpiä ja voimak-

kaimpia Euroopan unionin puolestapuhujia. Hän kannattaa integraation syventämistä, unionin vahvistamista, sääntelyn pidemmälle menevää harmonisointia jäsenvaltioiden välillä sekä unionin toiminnan ja toimivallan laajentamista uusille alueille. EU-myönteisissä piireissä monet ovat nähneet Macronissa kauan kaivatun eurooppalaisen projektin elvyttäjän ja Euroopan unionin pelastajan.

Vuonna 1963 syntynyt Orban on toiminut Unkarin pääministerinä ensin vuoden 1998–2002 ja sitten vuodesta 2010 tähän päivään. Hän johtaa nationalistis-konservatiivista Fidesz-puoluetta, jolla on ollut maan parlamentissa ehdoton enemmistöasema vuodesta 2010 saakka. Nuorena aloittelevana poliitikkona hän oli 1980-luvun lopulla mukana kaatamassa kommunistia ja muuttamassa Unkaria demokratiaksi. Hänen johdollaan maassa on toteutettu perustuslaillisia ja lainsäädännöllisiä uudistuksia, jotka ovat pönkittäneet hänen oman puolueensa asemaa, vaikeuttaneet opposition toimintaa, puuttuneet oikeuslaitoksen riippumattomuuteen ja rajoittaneet lehdistönvapautta.

Orbanin kaudella Unkari on kulkenut kohti kasvavaa autoritaarisuutta ja oikeusvaltiollista harmaata aluetta. Hänellä on runsaasti ihailijoita Euroopan oikeistopopulistien, EU-kriitikkojen ja nationalistien keskuudessa, jotka näkevät hänet kansallismielisen ja perinteisiin arvoihin sitoutuneen konservatiivisen eurooppalaisuuden henkisenä johtohahmona. Orbanin Unkarin läheinen liittolainen EU:n sisällä on Laki ja Oikeus -puolueen johtama Puola, jossa hallitsevat voimat vannovat niin ikään kansallismielisyyden, perinteisten arvojen ja ”Brysselin ylivallan” vastustamisen nimiin.

Macronin ja Orbanin näkemysten erilaisuudessa konkretisoituu yksi keskeisimpiä syitä sille, miksi Euroopan unionin viimeisin vuosikymmen on ollut sille niin hankala. Unionin tasolla tapahtuvan ylikansallisen eurooppalaisen päätöksenteon ja jäsenvaltioiden tason kansallisen päätöksenteon välillä vallitsee jatkuva ja väistämätön jännite. Silloinkin, kun unionilla ja sen jäsenvaltioilla menee hyvin, tämä jännite aiheuttaa jatkuvaa kitkaa ja ristivetoa.

Vaikeina aikoina, sellaisina, joita EU on elänyt vuonna 2008 käynnistyneestä ja vasta viimeisen parin vuoden aikana pikku hiljaa helpottaneesta taloustaantumasta alkaen, tämä jännite uhkaa jatkuvasti kärjistyä avoimeksi intressikonfliktiksi EU:n tavoitteiden ja eri jäsenvaltioiden kansallisten etujen välillä. Kuten olemme Euroopassa viimeisten vuosien aikana saaneet havaita, tällainen vastakkainasettelu johtaa helposti keskusteluilmapiirin polarisoitumiseen ja mustavalkoistumiseen.

Keskustelut Euroopan tulevaisuudesta operoivat valitettavan usein toisilleen täysin vastakkaisilla ääripäiden vastinpareilla ikään kuin mitään välimuotoja ei olisi lainkaan: alati kaikissa asioissa syvenevä ja tiivistyvä integraatio vs. päätösvallan palauttaminen kansalliselle tasolle, monenkeskinen yhteistyö vs. kansallisten etujen turvaaminen, eurooppalaisuus vs. kansallismielisyys, monikulttuurisuus vs. etnonationalismi, vapaa liikkuvuus vs. rajojen sulkeminen, kosmopoliittinen suvaitsevaisuus vs. perinteisten arvojen kunnioittaminen, enemmän Eurooppaa vs. eurooppalaisen projektin purkautuminen.

Sen ylpeyden rinnalle, jota yhdentynyt Eurooppa on tuntenut yhteisistä perusarvoistaan eli ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, vapaudesta, demokratiasta, tasa-arvosta ja

laillisuudesta, ovat nyt nousseet hämmennyksen tunteet. Tämä hämmennys on ollut seurausta siitä, ettei uusi vuosituhat olekaan ollut sellaista liberaalien eurooppalaisten arvojen globaalia voittokulkua kuin vielä vähän aikaa sitten kuviteltiin. Samalla on huomattu, että Euroopan sisältäkin löytyy kovin erilaisia näkemyksiä siitä, miten näitä arvoja tulisi tulkita ja mitä ne käytännön tasolla tarkoittavat.

EU:n olemassaolon aikana on sanottu milloin minkäkin asian yhteydessä, että unioni on tienhaarassa. Tämä tietysti pitää sikäli paikkansakin, että integraatio on ollut asteittain etenevä sekä jatkuvasti kehittyvä ja muuttuva prosessi, jonka aikana on monet kerrat pitänyt matkan varrella tehdä tulevaisuutta koskevia suuntaratkaisuja. Viimeisen kahden vuoden unioni on kuitenkin ollut tienhaarassa vakavammin ja dramaattisemmin kuin kenties kertaakaan aiemmin historiansa aikana.

Ison-Britannian Brexit-ratkaisu kesäkuussa 2016 oli ensimmäinen kerta, kun joku jäsenvaltioista päätti erota unionin jäsenyydestä. Vuoden 1957 Rooman sopimuksesta alkaen ja varsinkin vuonna 1992 Maastrichtin sopimuksella tapahtuneen Euroopan unionin muodostamisen jälkeen oli totuttu ajattelemaan, että liikettä tapahtuisi ainoastaan unionin ulkopuolelta sen sisälle. Brexit osoitti, ettei integraation jatkuva eteneminen ja syveneminen ollut mikään automaatio ja väistämättömyys.

Varsinkin EU-kriittisissä ja euroskeptisissä mutta myös EU:n edelleen kehittämiseen sitoutuneissa piireissä alettiin Brexitin jälkimainingeissa ottaa yhä vakavammin huomioon se mahdollisuus, että integraatio tietyissä kysymyksissä pysäytettäisiin ja sitä saatettaisiin jopa purkaa siirtämällä päätösvaltaa takaisin kansalliselle tasolle jäsenvaltioiden hallituksille. Osassa EU:n tulevaisuutta koskevia puheenvuoroja on taas toivottu, että EU:n viime vuosina kohtaamat monet kriisit voisivat kannustaa unionia uudistuksiin, joiden ansiosta poliittinen ja taloudellinen integraatio saisi uutta vauhtia ja lopulta tekisi unionista entistä tehokkaamman ja yhtenäisemmän toimijan.

Macronin edellä siteerattu puhe noteerattiin Euroopassa laajasti, kuten myös hänen syyskuussa 2017 Sorbonnen yliopistossa pitämänsä Euroopan tulevaisuutta käsitellyt puhe. Monet ovat nähneet niissä pitkään kaivatun korkean tason kannanoton yhtenäisen Euroopan, integraation syventämisen ja unionin vahvistamisen puolesta. EU-myönteisille voimille ympäri Eurooppaa Ranskan presidentin voimakkaat vetoomukset eurooppalaisen yhteistyön ja unionin kehittämisen puolesta ovat juuri sellainen vastaveto, jota EU-kriittisten, kansallismielisten ja populististen äänenpainojen vuosikaudet dominoima Eurooppa-keskustelu kaipaa.

Nuoren Macronin tunteikkaasti ja energiaa pursuavalla pontevuudella esittämät ajatukset tuntuvat ainakin hetkeksi antaneen tuoretta verta pitkän taloustaantumana aikana liikevoimansa ja dynaamisuutensa hukanneelle eurooppalaiselle projektille. Macronin eurooppalaisen yhteistyön välttämättömyyttä alleviivannut viesti sisälsi kuitenkin myös voimakkaan vaatimuksen EU:n uudistamisesta. Hän on toistuvasti korostanut, että tässä uudistustyössä on ehdottoman välttämätöntä kuunnella EU-kansalaisia ja pystyä vastaamaan niihin kysymyksiin, jotka heidän keskuudessaan herättävät huolta ja pelkoja.

Macronin mukaan Euroopan sisällä nousevaa antiliberalismia ja autoritaarisuutta vastaan voidaan kamppailla vain EU-demokratian eläväksi tekemisen ja eurooppalaisen suvereniteetin uudelleen

luomisen kautta. Euroopan parlamentille pitämässään puheessa hän korosti tarvetta käydä koko Euroopan laajuisesti demokraattista ja kriittistä kansalaiskeskustelua siitä, mistä Euroopassa on kyse ja mihin suuntaan eurooppalaista projektia tulisi kehittää. Hänen mukaansa tämä keskustelu on syytä käynnistää välittömästi, koska eurooppalaisen projektin tulevasta suunnasta päätetään toukokuussa 2019 järjestettävissä ensimmäisissä Brexitin jälkeisissä eurovaaleissa.

30.8.–1.9.2018 järjestettävä Turun Eurooppa-foorumi pyrkii omalta osaltaan vastaamaan Macronin kehotukseen ja kannustamaan suomalaisia käymään keskustelua Euroopan tulevaisuudesta. Foorumi kerää yhteen suomalaisen Eurooppa-politiikan päätöksentekijät eduskunnan suuresta valiokunnasta ja pääministeristä alkaen, mutta samalla se tarjoaa kansalaisille väylän osallistua Eurooppa-keskusteluun. Pyrkimyksenämme on debatoida juuri siinä demokraattisessa, kriittisessä ja avoimessa hengessä, jota Ranskan presidentti puheessaan peräänkuulutti.

EU on historiallinen saavutus, mutta riittääkö se enää tänään?

Kun nykymuotoiseen Euroopan unioniin aikanaan johtanut eurooppalainen yhteistyö ja integraatio 1950-luvulla käynnistyivät, niiden käyttövoimana olivat rauhan, vaurauden ja yhteisen arvopohjan periaatteet. 1900-luvulla kaksi maailmansotaa kokenut Eurooppa oli saanut tarpeeseen väkivallasta ja konflikteista; se halusi vakautta ja hyvinvointia. Toisen maailmansodan jälkeinen integraatiokehitys on historiallisessa tarkastelussa vertaansa vailla oleva menestystarina, jonka ansiosta Eurooppa jälleenrakensi itsensä sodan raunioista ja kohosi ennen näkemättömään taloudelliseen, sivistykselliseen ja sosiaaliseen kukoistukseen. Avoimet sisämarkkinat ja yhteinen kauppapolitiikka loivat vaurautta, sitoutuminen demokratiaan ja oikeusvaltioperiaatteeseen tuottivat vakaat ja ennakoitavat olosuhteet, jossa ihmiset saattoivat keskittyä elämänsä rakentamiseen ilman pelkoa mielivallan uhriksi joutumisesta. Kontrasti nationalistisen kilpailun, rajujen vastakkainasettelujen ja demokratian alennustilan leimaamaan 1900-luvun alkupuolen Eurooppaan oli valtava.

Euroopan unionin yhteinen arvopohja koostuu ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, vapaudesta, demokratiasta, tasa-arvosta ja oikeusvaltiosta. Näiden asioiden merkitys on tänä päivänä aivan yhtä tärkeä kuin aiemminkin. Ne ovat 70 vuoden ajan muodostaneet eurooppalaisen projektin ytimen ja tulevat tekemään niin jatkossakin. EU on monessa mielessä ainutlaatuinen saavutus, jolle on mahdotonta löytää vertailukohtaa muualta maailmasta. Pitkässä historiallisessa tarkastelussa integraatio ja EU:n synty ovat olleet Euroopalle suuria edistysaskeleita. Jo se, ettei Euroopan maaperällä toisen maailmansodan jälkeen ole Jugoslavian hajoamisvaihetta lukuun ottamatta käyty sotaa, on maanosan historian huomioiden ollut valtava saavutus.

Niistä vuosista, jolloin Euroopan perusarvot olivat aidosti uhattuina tai jopa kadoksissa, alkaa kuitenkin olla jo pitkä aika. Eurooppalaisten enemmistöllä ei enää tänä päivänä ole omakohonta kokemusta sodasta. Hitlerin rotuopit tuhoamisleireineen ovat suurimmalle osalle tuttuja historiankirjojen sivuilta, mutta henkinen etäisyys itse tapahtumiin on ainakin yhä suuri kuin ajallinen. Eurooppalaisen projektin menestyksekkäys on paradoksaalisesti tehnyt ydinarvoistamme niin itsestään selviä ja syvään juurtuneita, ettemme välttämättä enää huomaa pysähtyä

pohtimaan niiden perustavaa laatua olevaa merkitystä eurooppalaisen identiteetin ja ajattelutavan muotoutumisessa. Rauhan ja hyvinvoinnin kausi on jatkunut pitkään. Suuret eurooppalaiset arvot saattavat tärkeydestään huolimatta olla nykyisin jo liian abstrakteja ja etäisiä synnyttääkseen sellaista vahvaa henkilökohtaista tunnetason kiinnittäytymistä eurooppalaiseen projektiin kuin sodan kokeneilla sukupolvilla.

On totta, että osa eurooppalaisista tuntee tänä päivänä vetoa autoritaarisiin liikkeisiin ja epäliberaaleihin arvoihin. Euroopan unionissa on Puolan ja Unkarin kaltaisia valtioita, joiden viimeaikainen oikeusvaltiokehitys on ollut eurooppalaisten arvojen näkökulmasta arveluttavaa. Oikealta ja vasemmalta tulevat ulkoparlamentaariseen vaikuttamiseen pyrkivät ääriliikkeet ovat osin sosiaalisen median mahdollistaman ryhmäytymisen ansiosta aktivoituneet ja saaneet lisää kannattajia. Kaikesta tästä huolimatta on täysin yliampuvaa väittää, että tämän päivä Eurooppa muistuttaisi maanosamme sotien välisellä kaudella. Nykypäivän Puolaa tai Unkaria ei voi vakavissaan verrata 1930-luvun autoritaarisesti hallittuihin maihin, eikä marginaalissa toimivilla uusnatseilla, anarkisteilla tai muilla ääriryhmittymillä ole valtaväestön parissa minkäänlaista poliittista uskottavuutta. Väheksyä näitä ilmiöitä ei tästä huolimatta tietenkään kannata.

Niin tärkeää kuin eurooppalaisten arvojen puolustaminen onkin, se ei enää tänä päivänä yksinään riitä legitimoimaan Euroopan unionin olemassaoloa. Niin Euroopan valtiot kuin niiden kansalaisetkin ovat sitoutuneet varsin vahvasti näihin perusarvoihin, joten niitä saatettaisiin noudattaa myös ilman unionia. Nykyinen EU alkaa muistuttaa kansallisvaltiota siinä mielessä, että kunniaakasta historiaa tärkeämpiä sen kansalaisille ovat tämän päivän saavutukset. Mikä on se lisäarvo, jonka unioni EU-kansalaisille tuottaa? Onko EU heidän näkökulmastaan pystynyt lunastamaan ”palvelulupauksensa” eli tuottamaan lisää vaurautta, hyvinvointia, vakautta ja turvallisuutta? Kun kansalainen pohtii oman maansa EU-jäsenyyden hyötyjä ja haittoja, kallistuuko vaaka positiivisen vai negatiivisen puolelle? Mitä kaikkea jäisi saamatta, jos maa olisi EU:n ulkopuolella, tai jos koko EU:ta ei olisi lainkaan olemassa? EU:n ongelmanratkaisukyvyyn osalta varsin kriittiset Eurobarometri-mielipidemittausten tulokset kertovat, ettei unioni ole pystynyt tarjoamaan näihin kysymyksiin sellaisia vastauksia, jotka olisivat riittäneet vakuuttamaan ihmiset.

Mielipidekyselyistä ei tietenkään voi vetää suoraan sitä johtopäätöstä, että EU olisi epäonnistunut tehtävässään. Usein on kysymys myös siitä, että vastaajat eivät yksinkertaisesti tiedä, mistä asioista heidän on unionia kiittäminen. Sen vastaukset kuitenkin kertovat, että EU:lla on legitimeettivaje. Varsinkin Euroopan komission ja EU-myönteisten poliittisten voimien piiristä on patenttiratkaisuna EU:n ongelmiin totuttu tarjoamaan integraation syventämistä, ”enemmän Eurooppaa”. Niin kauan kuin eurovaaleissa enemmän kuin joka toinen EU-kansalainen jättää äänestämättä (äänestysaktiivisuus oli vuoden 2014 vaaleissa 42,54 %), tätä on demokratian näkökulmasta vaikeaa nähdä suotavana tai edes hyväksyttävänä ratkaisuna. Samaan johtopäätökseen vievät mielipidekyselyt, joiden mukaan vain kolmannes EU-kansalaisista luottaa unioniin. Euroskeptisyys ei siten todellakaan ole enää mikään poliittisiin ääriryhmiin rajoittuva ilmiö.

EU ja sen instituutiot ovat viime kädessä olemassa kansalaisten tarpeita varten. Mielipidekyselyt ja kansalliset vaalitulokset eri jäsenmaissa osoittavat, että yhä useammalla EU-kansalaisella on vaikeuksia hahmottaa, mitä unioni tekee näihin tarpeisiin vastatakseen. EU ei voi olla reagoi-

matta tällaiseen tilanteeseen. Jos on kyse kansalaisten tietämättömyydestä, unionin on tultava lähemmäs heitä ja tehtävä toiminnastaan läpinäkyvämpää. Jos taas tyytymättömyyden taustalla ovat aidot epäonnistumiset, virheet ja puutteet, unionin on kiireesti korjattava toimintaansa ja prioriteettejaan. Komealta kalskahtavan historiallis-poliittisen fraseologian ja juhlapuheiden sijaan kansalaisille olisi pystyttävä tarjoamaan konkreettisia vastauksia. Kaikkea EU-kriittisyyttä ei tule pyyhkäistä syrjään halpahintaisena populismina tai vaarallisena kansallismielisyytenä. Vaikka EU on kiistatta ainutlaatuinen poliittinen projekti ja historiallinen aikaansaannos, siitä tulisi kyetä keskustelemaan analyttisesti ja myös kriittisesti. Kansalaisilleen unionin tulee olla instrumentti, ei monumentti.

”Eurooppaa ei tehdä valmiiksi hetkessä tai jonkin yhden suunnitelman mukaan. Se rakennetaan konkreettisilla saavutuksilla, joiden kautta syntyy tosiasiallinen keskinäinen solidaarisuus”, sanoi Euroopan integraation henkinen isä Robert Schuman vuonna 1950. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että suurella osalla eurooppalaisia on vaikeuksia nähdä integraation konkreettisia saavutuksia tai ainakaan he eivät pidä niitä riittävän tärkeinä. Siksi heidän on myös vaikea tuntea sitä solidaarisuutta, jota onnistunut integraatio edellyttää. Kaikkea tästä ei voi selittää tiedon puutteella. Euroopan unionin on pystyttävä uudistumaan, jotta se kykenee solidaarisuutta tuottaviin konkreettisiin saavutuksiin myös tulevaisuudessa. Onnistumisten ohella tulisi pystyä yksilöimään ja käsittelemään myös epäonnistumiset ja virheet, koska toiminnan parantaminen onnistuu vain sitä kautta. Jotta EU pystyisi paremmin palvelemaan kansalaisiaan, sillä tulee olla selkeä näkemys siitä, mitä kansalaiset siltä odottavat ja tarvitsevat, mutta myös siitä, mitä he eivät halua unionin tekevän. Juuri tästä syystä tarvitaan Macronin peräänkuuluttamaa kansalaiskeskustelua.

Kriisien ruuhkavuodet

Politiikasta on koko maailmassa ja myös Euroopassa tullut entistä vaikeammin ennakoitavaa ja arvaamatonta. Vielä muutama vuosi sitten olisi pidetty täysin mahdottomana ajatusta siitä, että Donald Trumpin kaltainen henkilö voisi nousta Yhdysvaltain presidentiksi. Lähes yhtä epärealistisena pidettiin vielä vuoden 2015 lopulla ajatusta siitä, että Brexit-äänestys saattaisi todellakin päätyä Ison-Britannian eroon Euroopan unionista. Sitäkään olisi harva osannut ennakoida, että EU-jäsenmaiden politiikassa vuosikymmenkaupalla keskeistä roolia näytelleet sosiaalidemokraatit syrjäytyisivät vallasta maassa toisensa jälkeen ja kutistuisivat pikkupuolueeksi. Italiassa suurimmaksi puolueeksi nousi hiljattain koomikon vuonna 2009 perustama liike, ideologinen kameleontti, jonka sisäisesti ristiriitaista ja epämääräistä aatetta on mahdotonta sijoittaa vasemmisto-oikeisto – tai millekään muullekaan akselille. Saksan vaaleissa maan kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi nousi saksalaisnationalistinen äärioikeistopuolue, minkä piti vaikeaa historiaansa loputtomasti työstäneessä maassa olla yksiselitteisesti mahdotonta.

Euroopan politiikassa tapahtuu nyt niin erikoisia asioita, ettei historiasta ole ennustamisessa juurikaan apua. Kenenkään ei kannata tuudittautua siihen, että suurten yllätysten aika olisi ohi. Tämä pätee totta kai myös Euroopan unioniin. ”Enää ei ole mahdotonta ajatella, että Euroopan unioni saattaa hajota”, totesi Saksan silloinen ulkoministeri, sosiaalidemokraatti ja vannoutunut integraation kannattaja Sigmar Gabriel tammikuussa 2017. Gabrielin toteamus kuvastaa hyvin

sitä päällekkäisten kriisien leimaamaa ilmapiiriä, jossa Brexitin jälkeinen EU joutuu etsimään tulevaa suuntaansa. EU:n toimintakyky ja keskinäinen solidaarisuus ovat joutuneet kovemmalle koetukselle kuin koskaan aiemmin. Suurin osa haasteista liittyy EU:n ulkopuolisen maailman muutoksiin, mutta tällä kertaa myös unionin sisältä kohdistuu kovaa painetta sen päätöksentekokykyyn ja yhtenäisyyteen.

Dramaattisin unionin sisäinen tapahtuma oli ja on tietysti Brexit. Vaikka niin Schengen-alueen kuin euronkin ulkopuolelle jättäytyneiden brittien perinteinen euroskeptisyys oli tunnettu tosiasia, oli Yhdistyneen Kuningaskunnan ero unionista Euroopalle valtava shokki, erityisesti kun se kansanäänestyksen alla vieläpä oli saanut neuvoteltua jäsenyysehtoihinsa lievennyksiä. Unionin kannalta huolestuttavinta asiassa on, että ne tyytymättömyystekijät, jotka Isossa-Britanniassa johtivat EU-eroon, ovat läsnä myös monessa muussa jäsenmaassa: tyytymättömyys taloudelliseen tilanteeseen, hallitsevaan eliittiin ja järjestelmään niin kotimaassa kuin EU:ssakin kohdistuva epäluulo ja luottamuksen puute, globalisaatioon ja siirtolaisuuteen liittyvät pelot ja uhkakuvat, sekä kaikkia edellä mainittuja taitavasti kampanjoinnissaan hyödyntävä populistinen liike. Brexit voimaannutti euroskeptisiä liikkeitä ympäri Eurooppaa ja toimii näille edelleen kannustavana esimerkkinä. Monet eurokriittiset puolueet eri jäsenmaissa ovatkin asettaneet tavoitteekseen samanlaisen kansanäänestyksen järjestämisen omassa maassaan. EU:hun sinänsä myönteisesti suhtautuville mutta integraation syventämistä vastustaville voimille Brexit näyttäytyi osoituksena siitä, mihin vastoin kansalaisten tahtoa toteutettu ”enemmän Eurooppa”-linja saattaisi äärimmillään johtaa.

Vuonna 2008 alkanut eurokriisi paljasti EU:n ja erityisesti euroalueen taloudellisen haavoittuvuuden. Vaikka tilanne muissa euromaissa onkin vakautunut, on Kreikan tilanne edelleen vakava. Italian uusi hallitus puolestaan on avoimesti arvostellut euroalueen budjettikuria ja pohjittanut yhteisten sääntöjen noudattamatta jättämistä talouskasvun edistämisen nimissä. Kreikan kriisin jälkimainingeissa sekä Saksa että Ranska esittivät ajatuksen yhteisvaluutta-alueen sisäisten kontrollimekanismien vahvistamisesta esimerkiksi euroalueen oman parlamentin muodostamisen ja yhteisen budjetin kautta. Euroopan tulevaisuutta visioineessa Sorbonnen puheessaan Macron esitti nämä samat ajatukset, ja kesäkuussa 2018 hän ja Merkel pääsivät yhteisymmärrykseen euroalueen yhteisen budjetin luomisesta. Euroalueen edelleen vahvistaminen on tarpeen, sillä markkinat eivät ole täysin vakuuttuneet siitä, että alueella on tehty kaikki tarpeellinen tuleviin kriiseihin varautumiseksi. Yhteisvaluuttaa markkinoitiin aikanaan vipuna suuremman vaurauden saavuttamiseen, mutta nyt monet pelkäävät, että siitä on tulossa vaurauden uudelleenjaon väline. Niin kauan kuin vakaus- ja kasvusopimusta ei noudateta, sen todellinen potentiaali valuuttaunionin vakauttamismekanismina jää toteutumatta.

Eniten tunteita ja poliittista kuohuntaa EU:ssa viimeisen kolmen vuoden aikana on herättänyt turvapaikanhakija- ja pakolaiskriisi. Vuoden 2015 runsaan miljoonan tulija vyöry paljasti Euroopan valmistautumattomuuden ja synnytti voimakkaita jakolinjoja jäsenmaiden välille ja sisälle. Kun ulkorajavalvontaa ei saatu toimimaan, otti osa jäsenmaista sisäiset rajatarkastukset käyttöön, mikä vapaan liikkuvuuden periaatteen keskeisyyden huomioiden oli unionissa dramaattinen toimenpide. Kun yhteistä siirtolais- ja turvapaikkapoliittista linjaa ei onnistuttu löytämään, ryöstäytyi tilanne osin hallitsemattomaksi ja Euroopan maaperälle tuli runsaasti paperittomia ihmisiä, joiden todellisesta henkilöllisyydestä, iästä tai lähtömaasta viranomaisilla

ei ollut minkäänlaista tietoa. Asiasta syntyneessä kiistelystä törmäsivät toisiinsa erilaiset käsitteet kansallisen suvereniteetin alasta, alueellisesta integriteetistä, ihmisoikeuksista, vähemmistöjen kohtelusta ja vapaan liikkuvuuden määrittämisestä. Suurimman tulijapaineen suoraan kohdanneet Kreikka ja Italia ovat arvostelleet unionin muita maita solidaarisuuden puutteesta, taakanjakoon osallistumisesta kieltäytyneet Itä- ja Keski-Euroopan maat puolestaan ovat kritisoineet auliimman turvapaikkakäytännön maita kuten Saksaa ja Ruotsia vetovoimatekijöiden luomisesta.

Vaikka tulijamäärät ovat vähentyneet ja monet jäsenvaltiot kiristäneet turvapaikkapoliittisia linjauksiaan, ei pysyvää ratkaisua ole onnistuttu löytämään. Turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttö jatkuu ja laittomasti EU:n alueella oleskelevista vain osa on pystytty palauttamaan takaisin lähtömaihinsa unionin ulkopuolelle. Kyvyttömyys saada asiassa aikaan ratkaisuja on heikentänyt monen EU-kansalaisen luottamusta unioniin ja lisännyt maahanmuuttokriittisten puolueiden kannatusta. Niin kauan kun ulkorajavalvonta ei toimi, talouskasvun edistäjäksi ja työmarkkinoiden joustavuuden lisääjäksi tarkoitettu vapaan liikkuvuuden periaate muodostaa myös potentiaalisen turvallisuusuhan. Sopimus Turkin kanssa on ainakin toistaiseksi sulkenut Kreikan kautta Eurooppaan kulkevan tuloreitin, mutta sopimusta on arvosteltu kansainvälisen oikeuden säännöksiin ja pakolaisten oikeuksien rikkomisesta.

Kun Italia kesällä 2018 ryhtyi rajoittamaan Välimereltä pelastettujen siirtolaisten ottamista maahan, siirtyi tulijapaine Espanjaan. Geopoliittinen tilanne EU:n lähialueilla on epävakaa ja heikentyy osin edelleen huolestuttavalla tavalla. Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka ovat kroonisesti epävakaita alueita, mikä toimii merkittävänä polttoaineena Eurooppaan sieltä suuntautuville muuttoliikkeille. Monet uskovat, että vuosi 2015 oli pelkkää esimakua tulevasta, ja että seuraavan, aiempaa todennäköisesti runsaamman tulija-aallon ilmaantuminen Euroopan rajoille on vain ajan kysymys. Poliittisen epävakauden pysyvyys ja hallitsematon väestönkasvu varsinkin Afrikassa tarkoittavat sitä, että muuttopaine Eurooppaan tulee jatkossa vain kasvamaan. Mikäli Eurooppa ei aio majoittaa kaikkia maahantulijoita, mikä tietysti on käytännössäkin täysin mahdotonta, se joutuu ennemmin tai myöhemmin tekemään sellaisia siirtolaispoliittisia linjauksia, jotka ovat väistämättä ristiriidassa nykyään vallalla olevan laajan ihmisoikeuskäsityksen kanssa.

Myös Euroopan turvallisuusympäristö on huomattavan muutoksen tilassa. Polttavimpia kysymyksiä ovat Ukrainan konflikti, suurvalta-asemaansa voimapolitiikan keinoin palauttamaan pyrkivän Venäjän arvaamattomuus sekä taistelu Euroopan maaperällä jo useita iskuja suorittaneita islamistiterroristeja vastaan. Nämä kehityskulut aiheuttavat lisäpaineita sekä EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan että oikeus- ja sisäasioiden integraation syventämiselle. Yhteisen Venäjä-linjan löytäminen ei ole ollut helppoa, koska jäsenmaiden välillä on suurta hajontaa niin Venäjän kanssa harjoitettujen taloussuhteiden kuin historiallisen kokemuksenkin suhteen. Osa jäsenmaista kannattaa kategorisen tiukkaa linjaa suhteessa Venäjään, osa taas varsinkin Venäjän öljystä ja kaasusta riippuvaisista jäsenmaista olisi valmis pragmaattisempaankin lähestymistapaan. Samaan aikaan huolestumista aiheuttavat Venäjän lisääntyneet sotaharjoitukset Euroopan lähialueilla ja sen pyrkimykset vaikuttaa eri keinoin unionin jäsenvaltioiden sisäiseen politiikkaan vaalituloksista alkaen. Terrorismin suhteen polttavia huolenaiheita ovat mm. Syyrian sotaan Euroopasta ISIS:in riveihin matkanneet ja sieltä takaisin palanneet vierastaistelijat sekä eri maiden muslimivähemmistöjen tietyissä ryhmissä piilevä radikalisoitumisspotentiaali.

Kaiken kaikkiaan voi todeta, ettei EU:hun ole milloinkaan aiemmin kohdistunut yhtä voimakkaita poliittisia ja taloudellisia paineita kuin viime vuosien aikana. Brexitin, taloustaantumien, väestön ikääntymisen, hitaan väestönkasvun ja monen muun seikan vuoksi Euroopan suhteellinen painoarvo globalisoituneessa maailmassa laskee jatkuvasti. Tällä on totta kai seurauksensa myös jäsenvaltioiden eurooppalaiseen projektiin integroitumisen halun ja solidaarisuuden määrään. Integraation perusmotivaatio on jäsenvaltioiden tasolla ollut se, että yhteistyön kautta niiden on mahdollista saavuttaa kokoaan enemmän poliittista ja taloudellista vaikutusvaltaa. Yksinään suurimmatkin EU:n jäsenvaltiot ovat liian pieniä pystyäkseen toimimaan globaalilla areenalla vaikuttavalla tavalla, mutta yhdessä tilanne on ollut toinen.

Kriisit ovat lisänneet tyytymättömyyttä ja luottamuspulaa unionin jäsenvaltioiden välisissä suhteissa. Yhtenäinen päätöksenteko edellyttää jäsenvaltioilta keskinäistä solidaarisuutta ja valmiutta tinkiä kansallisista intresseistä yhteisen edun nimissä. EU:hun kriittisesti suhtautuvien voimien nousu jäsenmaiden hallituksiin on ollut omiaan heikentämään tätä solidaarisuutta ja tekemään yhteisen linjan löytämisestä vaikeampaa. Tämä puolestaan heikentää unionin kykyä saada päätöksiä aikaiseksi entisestään ja lisää siihen kohdistuvaa kritiikkiä ja tyytymättömyyttä jäsenmaissa, johtuen pahimmassa tapauksessa itseään vahvistavan negatiivisen kierteen syntymiseen. Mikäli EU:n kansainvälinen painoarvo poliittisista, taloudellisista, demografisista tai muista syistä olennaisesti nykyisestä heikkenee, jäsenvaltiot saattavat ryhtyä arvioimaan uudestaan jäsenyydestä saamiaan hyötyjä.

Jännite kansallisen ja eurooppalaisen tason välillä

Globalisaation noustua 1990-luvulla ensimmäistä kertaa suureksi poliittiseksi keskustelunaiheeksi esittivät monet ennustuksia kansallisvaltioiden ajan päättymisestä. Euroopan unioni ja sen tiivistyvä integraatio näyttivät osaltaan todistavan tämän kehityksen vääjäämättömyyttä. Näin ei kuitenkaan ole käynyt. Poliittinen valta jakautuu edelleen kansallisvaltioiden rajojen mukaisesti ja kansallismielisyys on viimeisen 10-15 vuoden aikana tehnyt vahvan paluun poliittiseen keskusteluun. Erityisesti oikeistopopulistiset puolueet ovat ottaneet kansalliset tunnukset voimakkaasti käyttöön, mutta eivät ainoastaan ne. Ns. euroeliittien keskustelussa kansallismielisyys esitetään usein synonyymiksi maahanmuuttokriittisyydelle, muukalaisvihamielisyydelle ja jopa rasismille. Se nähdään ongelmana, joka on ratkaistava, ja ilmiönä, joka mieluiten olisi poistettava. Tällainen näkemys ei kuitenkaan ole sopusoinnussa demokratian ja avoimen poliittisen kilpailun pelisääntöjen kanssa. Ennen kaikkea se sivuuttaa sen tosiseikan, että kansallismielisyydellä on äänestäjien keskuudessa huomattavaa, monessa unionin jäsenmaassa jopa kasvavaa kysyntää.

EU:n sisällä on aina vallinnut jännitteitä yhä tiiviimpää unionia syvemmän integraation kautta tavoittelevien jäsenvaltioiden ja niiden välillä, jotka näkevät unionin pikemminkin kansallista etuaan varjelemaan pyrkivien suvereenien valtioiden hallitustenvälisenä yhteistyöfoorumina. Varsinkin vuoden 2004 suuri itälaajeneminen muutti unionin luonnetta tuodessaan jäseniksi Keski- ja Itä-Euroopan entisiä kommunistimaita, joiden historiallinen kokemus ja maantieteellinen asema eroavat olennaisesti länsieurooppalaisista jäsenmaista. Itälaajentuminen synnytti unionin sisälle itä-länsi-jakolinjan, joka oli luonteeltaan sekä taloudellinen, poliittinen että kulttuurinen.

Tämä jakolinja on ollut erityisen selvästi nähtävissä suhtautumisessa kansallisvaltion suvereniteettiin ja kansallismielisyyteen. Entiset kommunistimaat, joiden suvereniteettia Neuvostoliitto Kylmän sodan aikana raskaalla kädellä rajoitti, näkevät kansallismielisyydessä positiivisen voiman. Oltuaan yli 40 vuoden ajan kommunistisen imperiumin keskuksen talutusnuorassa niiden kollektiiviseen muistiin on iskostunut lähtökohtainen epäluulo ylikansallisia järjestelyjä ja päätösvallan kansalliselta tasolta pois luovuttamista kohtaan. Erityisesti siirtolaiskriisin taakanjakojärjestelyissä on näkynyt se herkkyys, jolla näissä maissa suhtaudutaan maan oikeuteen päättää oman alueensa käytöstä. Populististen ja kansallismielisten liikkeiden suosion nousu on tuonut kansallisten intressien ensisijaisuutta painottavan poliittisen retoriikan myös länsieurooppalaiseen keskusteluun.

Viimeisen vuosikymmenen aikana jäsenvaltio toisensa jälkeen on saanut kokea kansallismielisen, populistisen ja/tai EU-kriittisen puolueen nousun. Vaikka niiden välillä on paljonkin hajontaa poliittisen värin ja täsmällisten tavoitteiden suhteen, yhdistää niitä kaikkia näkemys siitä, että päätösvaltaa on jäsenvaltioiden tasolta luovutettu jo liiaksi Brysseliin. Populistipuolueet kritisoivat EU:ta demokratiavajeesta, siitä, että päätökset tehdään unionissa ilman, että kansalaiset pääsisivät asiaan vaikuttamaan. Taloustaantuma lisäsi populistipuolueiden suosiota, kun monet talousvaikeuksien kanssa painivat hallitukset toteuttivat tiukkaa talouskuria epäsuosittuine säästöineen ja leikkauksineen, joista populistit ainakin osaksi syyttivät juuri Euroopan unionia.

Perinteiset valtapuolueet suurimmassa osassa jäsenmaita suhtautuvat EU:hun myönteisesti ja ovat kansallisissa keskusteluissa ottaneet unionin puolustajan roolin suhteessa EU-kriittisiin kansallismielisiin ja populistisiin voimiin. Osin tämä on vaikuttanut populistien eduksi synnyttäessään vaikutelman, että valtapuolueet eivät ole kiinnostuneita käymään kriittistä keskustelua unionista. Toisaalta on ollut havaittavissa myös sitä, että valtapuolueet ovat kannatuksen menettämisen pelossa ottaneet osan populistien tavoitteista omille agendoilleen.

Kansallismielisyyttä poliittisena ilmiönä tulisi tarkastella laajemmin kuin ainoastaan sen ohjelmiinsa ottaneiden puolueiden kautta. Jo 1990-luvulla tutkimuksessa havaittiin se tosiasia, että globalisaatio ja integraatio tuottavat vastavoimanaan korostettua kiinnittymistä paikalliselle ja kansalliselle tasolle. Sekä Donald Trumpin voittoa Yhdysvaltain presidentinvaalissa että Brexitiä on osaltaan selitetty juuri tällä samalla ilmiöllä. Globalisaatio tuottaa ihmisille neuvottomuuden, juurettomuuden ja haavoittuvuuden tunteita, joihin he reagoivat takertumalla entistä tiukemmin siihen, mikä tuntuu tutulta ja läheiseltä. Niinpä syvälle integroituneessa Euroopassakin on vahvaa kannatusta kansallismielisyydellä ja kansallisvaltioon, jopa kansakuntaan identifioitumisella. Vaalitulosten ohella tästä kertovat Eurobarometri-mielipidekyselyt, joissa kerta toisensa jälkeen vastaajien enemmistö kertoo identifioituvansa ensisijaisesti omaan valtioonsa.

Kansalliseen identiteettiin verrattuna eurooppalainen identiteetti on edelleen varsin ohut ja heikko. Kansallismielisyyden haaste onkin syytä ottaa vakavasti, sillä se tuskin tulee lähiaikoina Euroopastakaan katoamaan poliittisena voimana. Vaikka kansallismielisyys ei mitenkään automaattisesti tarkoita EU-kriittisyyttä tai sulje pois vahvaakaan kannatusta eurooppalaiselle projektille, liittyy EU:n integraation ja kansallisvaltioajattelun välinen väistämätön jännite suureen osaan niistä ongelmista, jotka unionia tällä hetkellä vaivaavat.

Euroopan unioni on tietyssä mielessä oman menestyksensä uhri. Mitä laajemmaksi ja heterogeenisemmaksi jäsenten joukko on kasvanut, sitä suuremmaksi unionin sisällä oleva mieli-
piteiden kirjo on laajentunut. Unionin sisäinen koheesio on väistämättä ainakin jonkin verran
kärsinyt kaikkien laajentumisten yhteydessä. Koska suurista asioista päätettäessä on saavutet-
tava konsensus kaikkien jäsenvaltioiden kesken, päätöksenteko on hidasta ja sitä hankalampaa,
mitä vaikeammasta asiasta on kyse. Koska jäsenmaat ovat keskenään niin erilaisia, myös niiden
lähtökohdat ja valmiudet osallistua integraation eri puoliin vaihtelevat. Kaikissa kysymyksissä ei
ole poliittisesti eikä muutenkaan järkevää yrittää soveltaa samaa mallia niihin kaikkiin. Esimer-
kiksi entiset sosialistimaat ovat taloudelliselta kehitykseltään huomattavasti jäljessä Länsi-Eu-
rooppaa. Tätä taustaa vasten on täysin ymmärrettävää, että niiden halu ja kykykin osallistua
erilaisiin kustannuksia aiheuttaviin taakanjako- ja yhteisvastuumekanismeihin ovat rajallisia.

Tämän päivän näkökulmasta integraation syventäminen laajalla rintamalla ei vaikuta kovin-
kaan todennäköiseltä vaihtoehdolta. EU-kriittisyyden lisääntyessä jäsenvaltioiden hallitusten on
mietittävä selviämistään kansallisissa vaaleissa, mikä ehkäisee halua luovuttaa lisää päätösvaltaa
Brysselin suuntaan. On loogista, että nykyisen tyytymättömyyden syyt ratkaistaan ennen kuin
integraatiota ulotetaan uusille alueille. On toki asioita, joissa syvempi integraatio näyttää mah-
dolliselta, esimerkiksi talous- ja rahaliiton syventäminen. Näiden vastapainoksi on kuitenkin
monia sellaisia asioita, josissa ehdotukset komission vaikutusvallan vähentämisestä nauttivat
suurta kannatusta. Toisaalta monet EU:hun kriittisestikin suhtautuvista ihmisistä ymmärtävät
ja tunnustavat auliisti, että on paljon sellaisia terrorismin torjunnan, muuttoliikkeen hallinnan,
ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja talouskasvun edistämisen kaltaisia kysymyksiä, joissa yksit-
täisen valtion voimavarat eivät yksinkertaisesti riitä. Kaikkea jäsenmaiden tai niiden kansalais-
ten unionia kohtaan esittämää kritiikkiä ei tule mieltää yksioikoiseksi uhkaukseksi tai vaati-
mukseksi erota unionista. Klubin jäsen voi samaan aikaan olla tyytymätön ohjelmatarjontaan,
mutta tyytyväinen jäsenyyteensä.

Euroopan tulevaisuuden visioita

Maaliskuussa 2017 Euroopan komissio julkaisi ”Valkoisen kirjan Euroopan tulevaisuudesta”.
Brexitin aiheuttama shokki näkyi asiakirjassa omaksutussa realistisessa ja ongelmien tosiasialli-
suuden myöntävässä sävyssä. Valkoinen kirja tunnusti, että monille eurooppalaisille unioni on
liian etäinen. Vastaavasti on myös niitä, jotka kokevat sen sekaantuvan liikaa heidän jokapäiväi-
seen elämäänsä. Monet kyseenalaistavat unionin elintasoja parantavan vaikutuksen ja katsovat
sen pettäneen heidän odotuksensa kamppaillessaan sodan jälkeisen ajan pahimmassa rahoitus-,
talous- ja sosiaalikriisissään. Toisaalta komissio totesi, että ”populistisella ja nationalistisella
retoriikalla” oli tietoisesti lietsottu eurooppalaisten keskuuteen eripuraa, välinpitämättömyyttä
ja epäluuloa. Jäsenmaiden poliitikot saivat pyyhkeitä: ”Brysselin’ syyttäminen ongelmista ja
onnistumisten ottaminen omiin nimiin, lipsuminen yhteisistä päätöksistä ja tapa osoitella muita
ovat jo aiheuttaneet paljon vahinkoa.”

Valkoisessa kirjassa esitettiin viisi mahdollista tulevaisuuden skenaariota Euroopalle:

1. Jatketaan samaan malliin

- jatketaan entiseen tapaan ja keskitytään uudistusohjelman toteuttamiseen
- sisämarkkinoita tehostetaan
- euroalueen toiminta paranee asteittain
- ulkorajavalvonta tiivistyy, yhteinen turvapaikkajärjestelmä etenee, turvallisuuskoordinaatio paranee
- yhtenäisempää ulkopoliittikkaa, tiiviimpää puolustusyhteistyötä
- osittain uudistettu talousarvio
- tuloksia syntyy, mutta päätöksentekoa vaikea ymmärtää, toimintakyky ei aina odotusten tasolla

2. Sisämarkkinat etusijalle

- tavaroiden ja pääomien sisämarkkinoita vahvistetaan, ihmisten ja palvelujen vapaata liikkuvuutta ei taata kokonaisuudessaan
- yhteistyö euroalueella vähäistä
- ei yhteistä turvapaikkapolitiikkaa, kahdenvälistä turvallisuusyhteistyötä, sisärajarakastukset järjestelmällisempiä
- yhteisestä ulkopoliitikasta kohti kahdenvälisyyttä, puolustusyhteistyö ennallaan

3. Halukkaat tekevät enemmän yhdessä

- sisämarkkinoita lujitetaan, kauppasopimukset edistyksellisiä
- yksi maaryhmä tiivistää yhteistyötään esim. verotuksessa tai sosiaalisissa normeissa
- yksi maaryhmä tiivistää yhteistyötään turvallisuus- ja oikeusasioissa
- yksi maaryhmä tiivistää puolustusyhteistyötä
- tiiviimpään yhteistyöhön osallistuvat jäsenvaltiot lisärahoittavat ko. alueita
- joillakin aloilla saavutetaan enemmän, päätöksenteko monimutkaisempaa

4. Tehdään vähemmän mutta tehokkaammin

- kaikille yhteiset vaatimukset minimissä, täytäntöönpanoa tehostetaan, kauppa yksinomaan EU:n toimivallassa
- euroaluetta lujitetaan ja vakautetaan
- järjestelmällistä yhteistyötä turvapaikkapolitiikassa, rajaturvallisuudessa ja terrorismin torjunnassa
- yhteinen rintama kaikessa ulkopoliitikassa, perustetaan puolustusunioni
- talousarvio keskittyy ensisijaisiin toimiin
- priorisoinnin jälkeen nopeampaa ja päättäväisempää päätöksentekoa
- EU:lla vahva asema tietyissä asioissa, muusta luovutaan

5. Tehdään paljon enemmän asioita yhdessä

- sisämarkkinoita tehostetaan, normeja harmonisoidaan, täytäntöönpanoa lujitetaan
- talous-, rahoitus- ja fiskaaliunioni toteutetaan
- järjestelmällistä yhteistyötä rajaturvallisuudessa, turvapaikkapolitiikassa ja terrorismin torjunnassa
- yhteinen rintama kaikessa ulkopolitiikassa, perustetaan puolustusunioni
- talousarvio kasvaa, mukana omat varat, euroalueen julkisen talouden vakauttamisjärjestely toiminnassa
- EU:lla paljon valtaa, päätöksenteko nopeampaa ja tehokkaampaa

Kuten valkoisessa kirjassakin todetaan, mikään näistä skenaarioista tuskin toteutuu sellaisenaan. Mahdollisuuksien kirjo ulottuu nykytilanteen säilyttämisestä painopisteiden muuttamiseen ja joidenkin tai kaikkien yhteiseen harppaukseen eteenpäin. Kaikkien viiden skenaarion lähtökohtana oli, että unioni säilyy eikä yksikään valtio eroa siitä. Yhtenä lisäskenaariona voisikin olla unionin osittainen purkautuminen, mikä aiheutuisi useamman jäsenvaltion erosta. Vuoden 2017 syyskuussa komission puheenjohtaja Jean-Claude Juncker lisäsi unionin tilaa käsitelleessä puheessa listaan oman ”kuudennen skenaarionsa”, joka meni EU:n toimivaltuuksien lisäämisessä, yhteisten päätösten velvoittavuudessa sekä integraation syventämisen vauhdissa ja laajuudessa vielä komission ”tehdään paljon enemmän asioita yhdessä”-skenaariota huomattavasti pidemmälle.

Myös Suomen hallitus on esittänyt visionsa EU:n tulevasta kehityksestä viime syksynä laadituissa valtioneuvoston muutostekijäkorteissa. EU:n ja kansallisvaltion kehitystä käsittelevässä kortissa todetaan integraation ja kansallisvaltiokeskeisyyden nousun välisen jännitteen koetelleen viime vuosina unionin toimintakykyä ja arvopohjaa. Tekijöinä, jotka ovat herättäneet EU:n miettimään tulevaisuuttaan, mainitaan muuttoliikeaalto, kansallismielisen ja EU-kriittisen populismin nousu ja Ison-Britannian EU-ero. Unionin toimintaa koskevien odotusten todetaan kasvaneen mm. terrorismin ja työttömyyden torjunnassa, ympäristönsuojelussa ja muuttoliikkeen hallitsemisessa. EU:n uskottavuuden ja legitimitietin kannalta keskeisin haaste on, pystyvätkö jäsenmaat yhteistyössä vastaamaan näihin nousseisiin odotuksiin, pitämään kiinni yhteisistä arvoista kuten oikeusvaltioperiaatteesta ja samanaikaisesti uudistamaan unionia. Hallituksen mukaan EU:n on pystyttävä torjumaan eriarvoistumista niin jäsenvaltioiden sisällä kuin niiden välilläkin. Globalisaatio ja keskinäisriippuvuus korostavat EU:n merkitystä rajat ylittäviin haasteisiin vastaamisessa sekä jäsenvaltioiden yhteisten etujen edistämisessä.

Hallituksen ”Näkymä 2030”-skenaario muistuttaa hyvin paljon komission ”Halukkaat tekevät yhdessä enemmän”-skenaariota. Siinä EU on panostanut kasvuun, työllisyyteen ja turvallisuuden vahvistamiseen. Sisämarkkinoiden syventäminen on vahvistanut unionin kilpailukykyä globaalilla areenalla. EU on panostanut erityisesti digitalisaatioon, alusta- ja jakamistalouteen, robotisaatioon, koulutukseen ja innovatiivisiin energiaratkaisuihin. Ilmastopolitiikasta unionista on tullut globaali suunnannäyttävä. EU on jatkanut vapaakaupan edistämistä, vaikka protektionismi ja globalisaation vastustus ovatkin ponnistuksia hankaloittaneet. Puolustusyhteistyön merkitys unionissa on kasvanut ja siitä on tullut osittainen integraation moottori. EU:n päätösten toimeenpanossa on haasteita, mutta vaiheittain on muuttoliikkeen kaltaisissa suu-

rissakin kysymyksissä pystytty saavuttamaan ratkaisuja. Jäsenvaltiot ovat edenneet vaihtelevin kokoonpanoin nopeammin tietyillä aloilla. Talous- ja rahaliittoa on syvennetty ja marginalisoidumisen pelko on kannustanut pienet jäsenvaltiot mukaan läheisempään yhteistyöhön. Yhteismääräystä EU:n perussopimusten muutostarpeista ja toteuttamiskeinoista ei ole pystytty saavuttamaan.

Vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia hallitus esittää kolme kappaletta. ”Kahden kerroksen unionissa” yhteistyön syventämiseen vastahakoisesti suhtautuvat jäsenvaltiot jättäytyvät EU:n ulkokehälle ja ydinryhmä tiivistää yhteistyötään. ”Hallitustenvälisessä unionissa” korostuvat kansallisten hallitusten toimivalta ja intressit, mikä johtaa lopulta unionin rakenteiden rapautumiseen ja päätöksenteon vaikeutumiseen. Jäsenvaltiot vaativat itselleen myönnytyksiä ja erityisjärjestelyjä eikä yhteisellä arvopohjalla ole enää entisenkaltaista merkitystä. Yhteistyötä tehdään rajat ylittäviin ongelmiin vastaamiseksi ja yhteisten etujen valvomiseksi globaalilla tasolla. Pienimmän yhteisen nimittäjän logiikalla toimivan unionin painoarvo ja toimintakyky heikkenevät.

”Toimintakyvyttömässä unionissa” EU-kriittisyys ja kansallismielisyys nousevat poliittisiksi mahtitekoiksi kaikissa jäsenmaissa. Yhteistä säveltä ei löydy ja muutama muu maa seuraa Britannian jälkiä eroten unionista. Osa jäsenvaltioista ajautuu vaikeisiin rakenteellisiin kriiseihin. Eurooppaan suuntautuu yhä voimakkaampi muuttoliike, jota ei kyetä yhdessä hallitsemaan. Ulkorajat vuotavat ja jäsenvaltiot ottavat käyttöön sisäiset rajatarkastukset, mikä vaikeuttaa sisämarkkinoiden toimintaa. Sisäisesti hajanainen ja eripurainen Eurooppa ajautuu globaalitasolla marginaaliin. Suomen hallitus suhtautuu siis EU:n tulevaisuuteen näkökulmasta riippuen realistisemmin tai pessimistisemmin. Neljästä skenaariosta vain yhdessä integraatio syvenee olennaisesti ja sielläkin vain koko unionia pienempien valikoituneiden valtiokoalitioiden voimalla. Kolmessa muussa skenaariossa EU:n toimintakyky, globaali painoarvo ja hyödyllisyys jäsenvaltioilleen heikkenevät olennaisesti. Viimeisin skenaarioista tulee lähelle unionin tosiasiallista purkautumista.

Muutamia muitakin skenaarioita voidaan rakentaa. On mahdollista, että EU siirtyy välttämättömyyden pakosta ja toimintakykynsä säilyttääkseen arvopohjaisesta politiikasta enemmän kohti pragmaattisuutta ja reaali-politiikkaa. Jos esimerkiksi nyt Puolassa ja Unkarissa käynnissä oleva siirtymä pois päin eurooppalaisesta liberaalista demokratiasta saa jäljittelijöitä muiden jäsenmaiden piirissä, saattavat unionin sisäiset muospaineet alkaa kohdistua myös yhteiseen arvopohjaan tai ainakin siihen, miten näitä arvoja tulkitaan. Unionin sisällä joudutaan kenties pohtimaan uudelleen sitä, mitkä lopulta ovat sen tärkeimmät ydinarvot. Mitä tehdään esimerkiksi sellaisissa tapauksissa, kun demokraattiset vaalit nostavat joissakin jäsenvaltioissa valtaan puolueita, joiden käsitykset ja tulkinnat demokratiasta, laillisuudesta ja ihmisoikeuksista ovat erilaiset kuin EU:n tämän hetkinen vallitseva tulkinta? Tällaisessa tilanteessa unionin on hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta toimia niin, etteivät sen uskottavuus ja legitimitetti kärsisi kovaa kolausta. Jos se langettaa jäsenvaltiolle sanktioita demokraattisen vaalituloksen synnyttämän poliittisen tilanteen perusteella, sen oma toiminta näyttää hyvin kyseenalaiselta, vaikka tarkoitus hyvä olisikin. Jos se taas pidättäytyy sanktioista, on sen vaikeaa enää esiintyä eurooppalaisen arvopohjan puolustajana.

Viime vuosina huolestuttavalla tavalla eri puolilla unionia päätään nostanut eriarvoistumiskehitys avaa eteemme kenties kaikkein synkimpiä dystopian kaltaisia skenaarioita. Jos eriarvois-

tuminen jäsenvaltioiden sisällä ja niiden välillä etenee riittävän pitkälle, se horjuttaa eurooppalaista elämäntapaa ja eurooppalaisuutta maailmankatsomuksena perusteita myöten. Elinpiirien ja arkielämän kokemusten eriytyessä tapahtuu kasvavaa arvojen ja asenteiden polarisoitumista, mikä johtaa tilanteeseen, jossa mitään yhteisesti jaettua eurooppalaista käsitystä yhteisestä hyvästä ja kannatettavasta arvopohjasta ei enää ole. Yhteiset arvot korvautuvat luokka- ja ryhmäpohjaisesti määrittävillä. Yhteiskunnat jakautuvat, eriytyvät ja kuplautuvat, ristiriidat kärjistyvät ja syntyy rinnakkaisyhteiskuntia. Erilaiset ääri-ideologiat kiihkonationalismista uskonnolliseen fundamentalismiin haastavat demokratian, joka ei enää akuutin legitimititeetikriisin vuoksi pysty puolustamaan itseään. Poliittinen ja uskonnollinen radikalisoituminen rapauttavat yhteiskuntien perusturvallisuutta ja tuottavat kasvavaa väkivallan uhkaa. Usko oikeusvaltioon ja perinteisiin valtiollisiin instituutioihin heikkenee ja saattaa lopulta romahtaa kokonaan.

Turun Eurooppa-foorumin keskustelujen saatteeksi

On selvää, etteivät kansalaisten luottamus EU:hun ja siitä kumpuava demokraattinen legitimitetti ole sillä tasolla, missä niiden unionin merkityksen ja tehtäväkentän laajuuden huomioiden tulisi olla. Luottamuksen rakentaminen on hidasta ja työlästä puuhaa, mutta sen voi menettää hyvin nopeasti. EU:n olisi pystyttävä paremmin kuuntelemaan, mitä jäsenvaltioiden kansalaiset siltä haluavat. Tähän kuuluu myös ja erityisesti taito kuunnella, mitä kansalaiset eivät siltä halua. Onko esimerkiksi järkevää solmia uusia sopimuksia ennen kuin vanhat on saatu kunnolla toimimaan ja pantu kokonaisuudessaan täytäntöön? Ajatus vuosikymmenten mittaan kovalla työllä ja neuvotteluilla rakennettujen yhteistyörakenteiden purkamisesta ei toivottavasti ole globalisaation ja keskinäisriippuvuuden olosuhteissa realismia, mutta jos näillä yhteistyörakenteilla ei ole kansalaisten luottamusta ja aitoa toimintakykyä, ne menettävät legitimitettinsä. Unionin on pystyttävä tarjoamaan kansalaisilleen konkreettisia hyötyjä, asioita, joiden ansiosta he oppivat näkemään integroituneen Euroopan hyödyllisyyden verrattuna tilanteeseen, jossa valtiot toimisivat yksinään.

Ollakseen vahva ja toimintakykyinen unionin on oltava yhtenäinen. Yhtenäisyys edellyttää sitoutumista niihin päätöksiin, joita yhdessä tehdään. Jos joku jäsenvaltioista kieltäytyy noudattamasta yhteistä linjaa jossain itselleen hankalassa kysymyksessä, on vain ajan kysymys, milloin joku toinen jäsenvaltio tekee saman jossain toisessa asiassa. Tällöin unionin päätöksentekoon muodostuu jokaiselle jäsenvaltiolle tosiasiallinen veto –oikeus olla noudattamatta päätöksiä, jotka eivät sitä itseään miellytä. Tätä asiaa voidaan lähteä ratkaisemaan periaatteessa kahta eri reittiä: joko sanktioimalla yhteisestä linjasta lipsuminen riittävän kovilla seurauksilla, tai siten keskittymällä sellaisiin asioihin, joissa yhteisen linjan löytäminen neuvottelujen ja kompromissien kautta on todennäköisempää. Mitä laajempi ja moninaisempi yhteisesti ratkaistavien asioiden kenttä on, sitä varmempaa on, että sovittamattomia erimielisyyksiä esiintyy ja osa jäsenvaltioista kokee yhteisen linjan taakse ryhmittymisen kansallisten intressiensä valossa mahdottomaksi. Tämä ei ole kannanotto EU:n tulevaisuuden suunnasta, vaan yksinkertainen poliittinen tosiasia.

Eurooppalainen projekti kaipaa uusiksi ajattelua. Monien EU-kansalaisten ja useamman jäsenmaan hallituksenkin näkemys tällä hetkellä tuntuu olevan, että unionin olisi pystyttävä parem-

min huomioimaan jäsenmaiden keskinäiset erot ja sallittava yhteistyön muodoissa ja sisällöissä tähänastista suurempaa joustavuutta. Näkemyksellä, jonka mukaan EU:n tulisi keskittyä alkuperäisen palvelulupauksensa lunastamiseen, on kasvavaa kannatusta. Tällä tarkoitetaan suverenien jäsenvaltioiden instrumentalistista yhteistyötä paremman hyvinvoinnin, vakauden ja turvallisuuden saavuttamiseksi. Eurooppa on arvoyhteisö, jossa on yhteisesti sitouduttu oikeusvaltion, ihmisoikeuksiin, demokratiaan ja laillisuuteen. Merkittävä osa Euroopan henkistä ja kulttuurista vaurautta piilee kuitenkin juuri sen sisäisessä erilaisuudessa, sen jäsenvaltioiden ja niiden alueiden moninaisuudessa, omintakeisissa historiallisissa poluissa, erilaisissa kielissä ja kulttuureissa. Yhtenäisyys ei voi tarkoittaa pakkoa olla samaa mieltä kaikista asioista.

Tarvitaan rehellistä keskustelua siitä, missä EU on onnistunut, missä puolestaan epäonnistunut, missä sen pitäisi toimia toisin ja paremmin, mitkä integraation lohkot mahdollistavat ja kaipaavat yhteistyön syventämistä, missä taas syvenevälle integraatiolle ei ole tarvetta eikä tilaustakaan. Keskittyykö unioni oikeisiin asioihin? Ovatko sen fokus ja prioriteetit kohdallaan? Tekeekö se riittävästi niillä alueilla, joissa kansalaiset odottavat siltä toimia? Entäpä yrittääkö se tehdä liikaa sellaisilla alueilla, jossa kansalaiset eivät pidä sen läsnäoloa tarpeellisenä tai edes toivottavana? Onko jäsenvaltioiden edettävä yhteistyössä samalla nopeudella? Heikentäisikö mahdollisuus eritahtiseen etenemiseen unionin painoarvoa ja merkitystä? Onko sellaisia yhteistyöalueita, joilla eritahtista etenemistä ei voitaisi sallia? Mitkä lopulta ovat EU:n tärkeimmät tehtävät? Valitseeko niistä yksimielisyys jäsenvaltioiden kesken?

Patenttivastauksena esitetty ”enemmän Eurooppaa”-vaatimus ei lopulta ole poliittisena kriisinhallintatyökaluna paljoakaan hyödyllisempi tai järkevämpi kuin EU-vastaisten liikkeiden ”Irti EU:sta”-slogankaan. Kumpikaan niistä ei yritä selittää unionin nykyisten vaikeuksien syitä tai perustella itseään kunnollisilla argumenteilla. Ne eivät sisällä minkäänlaista konkreettista kuvausta siitä paremmasta tulevaisuudesta, joihin niitä noudattamalla väitetään päästävän. Sen sijaan, että keskustelemme siitä, tulisiko Eurooppaa olla enemmän tai vähemmän, kannattaisi keskustella siitä, missä asioissa eurooppalainen yhteistyö tuo lisäarvoa ja aitoja parannuksia EU-kansalaisten elämään, missä taas sen kautta pikemminkin luodaan hankaluuksia ja jännitteitä jäsenvaltioiden välille. Globalisoituneessa maailmassa on monia ilmastonmuutoksen, muuttoliikkeiden ja kansainvälisen terrorismin kaltaisia asioita, joiden edessä yksittäinen valtio on voimaton. Luonnollisesti myös esimerkiksi sisämarkkinat, kauppapolitiikka, yhteisvaluutta, siirtolaispolitiikka, ulkorajavalvonta, ilmastopolitiikka ja kollektiivinen turvallisuus ovat valti-orajat ylittäviä asioita, jotka on ratkaistava unionin tasolla jäsenvaltioiden yhteisponnistelujen kautta. Yhtä lailla on kuitenkin edelleen myös sellaisia asioita, joissa kansallinen taso on päätöksenteolle järkevin ja tuottaa parhaan tuloksen.

Eritahtinen ja -syvyinen integraatio on jo nyt totta esimerkiksi Schengen-alueeseen ja yhteisvaluuttaan kuulumisen suhteen. Jäsenvaltioille on myönnetty poikkeuksia monissa asioissa eurosta yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan ja ulkomaisen kiinteistöomistuksen sääntelystä nuuskan myynnin sallimiseen. Ajatus monitahtisesta Euroopasta ei myöskään ole uusi, vaan siitä on puhuttu jo 1970-luvulta lähtien. Kuten edellä näimme, se oli myös yksi komission valkoisen kirjan viidestä tulevaisuusskenaariosta sekä Suomen hallituksen todennäköisimmäksi kehitysvaihtoehdoksi nostama tulevaisuudenkuva Euroopan unionista. Ns. *enhanced cooperation* -menettely tarjoaa tähän myös valmiin työvälineen, sillä siinä vähintään yhdeksän jäsen-

valtiota voivat keskinäisellä päätöksellä ilman muita jäsenvaltioita syventää integraatiota tai yhteistyötä haluamallaan alueella. Menettelyä ei kuitenkaan ole käytetty kuin muutamia kertoja. Monitahtisuuden salliminen pitää sisällään totta kai myös riskejä. Ilmiselvimmät niistä liittyvät unionin yhtenäisyyteen ja kykyyn sitouttaa jäsenvaltiot yhteisten linjausten taakse.

”EU:n on luvattava vähemmän ja tehtävä enemmän”, totesi Hollannin pääministeri Mark Rutte vieraillessaan tämän vuoden kesäkuussa Euroopan parlamentissa. Jokainen instituutio, myös EU, tarvitsee kehittyäkseen kritiikkiä. EU:n kritisoiminen ei tarkoita halua tuhota se, vaan päinvastoin tahtoa muuttaa sitä paremmaksi ja tehokkaammaksi. Brexitin voi nähdä konkreettisenä todistuksena siitä, mitä voi tapahtua, jos rakentavalle kriittiselle keskustelulle ei jätetä tilaa. ”Eurooppa taotaan kriiseissä, ja se tulee olemaan näihin kriiseihin kehitettyjen ratkaisujen summa”, kiteytti eurooppalaisen projektin evoluution dynamiikan aikanaan Jean Monnet. Ahjo on kuumana ja taottavaa riittää. ■

Oikeusvaltioperiaatetta tulee vahvistaa EU:ssa monella rintamalla

Antti Häkkänen

Oikeusministeri

Suomi on Euroopan unionin jäsenyytensä ajan tehnyt aktiivisesti työtä unionin oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseksi. Viime aikoina oikeusvaltioperiaate on noussut kasvavan keskustelun kohteeksi seurauksena siihen kohdistuneista Euroopan sisäisistä ja ulkoisista uhista. Viimeaikaisista lupaavista askeleista huolimatta tehtävää on vielä paljon ja tähän kehitykseen Suomen tulisikin puuttua EU-puheenjohtajakaudellaan 2019.

EU:ssa on tämän vuoden aikana otettu uusia historiallisia askeleita oikeusvaltioperiaatteen puolustamiseksi. Suomen EU-puheenjohtajakaudella näitä askeleita tulee jatkaa, koska unionin yhtenäisyys ja vahvuus nojautuvat yhteisiin arvoihin. Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen kohdistuvat uhat ovat EU:n yhteisiä, mutta yhteistä on myös oikeusvaltion positiivinen voima. Suomen on EU-puheenjohtajanaan luontevaa toimia EU:n yhteisen arvopohjan vahvistajana, koska koko jäsenyytemme ajan olemme tehneet töitä EU:n kehittämiseksi oikeusvaltioperiaatteen nojaavana oikeusunionina.

Oikeusvaltioperiaate, demokratia sekä perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat yhteen. Edellisellä EU-puheenjohtajakaudellaan Suomi teki töitä sen eteen, että EU:lle saatiin perustettua oma perusoikeusalan asiantuntijavirasto, Wienissä sijaitseva perusoikeusvirasto. Sen hyödyntämisessä on vielä paljon tehtävää, koska oikeusvaltioon kuuluu perus- ja ihmisoikeuksiin nojautuva toiminta. EU:n perusoikeuskirja liitettiin unionin perussopimukseen Lissabonin sopimuksella, jonka voimaantulosta tulee Suomen puheenjohtajakaudella kuluneeksi 10 vuotta. Syntymäpäivänä voidaan pohtia esimerkiksi sitä, miten unionin tulevaisuuden haasteita pitäisi arvioida perusoikeuskirjan valossa – miten esimerkiksi tekoälykehityksessä pitäisi tarkastella yksityisyyden suojaan tai syrjimättömyyteen liittyviä seikkoja? Perusoikeuksien toteutumisen vahvistamista on EU:ssa jatkettava edelleen. Esimerkiksi EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen odottaa edelleen toteutumistaan. Samoin on edelleen parannettava perusoikeuksien huomioimista EU:n lainsäädäntötyössä.

Työtä EU:n oikeusvaltiomekanismien kehittämiseksi tulee jatkaa. Kysymys EU:n jäsenvaltioiden oikeusvaltiokehityksen edellyttämästä erityisestä seurannasta ei ole kokonaan uusi. Romanian ja Bulgarian liittyessä EU:hun otettiin käyttöön yhteistyö- ja seurantamekanismi CVM kriteereineen, jotka ulottuivat oikeuslaitosten riippumattomuudesta korruption kitkemiseen. Alun perin ajatuksena oli lyhytaikainen seuranta, mutta 10 vuotta on kulunut eikä asetettuja kriteerejä ole vielääkään voitu todeta täytetyiksi.

Oikeusvaltiollinen vahvistuminen vaatii siis aikaa. Siksi on syytä olla huolissaan, kun kehityksessä otetaan askeleita taaksepäin – takaisinpääsy on vaikeaa. Puolan tilanne on nostanut esiin vakavia huolia kansainvälisesti ja komissio on ottanut käyttöön EU:n oikeusvaltiomekanismin, jonka avulla on tarkoitus puuttua kehitykseen ennen kuin se on liian myöhäistä. Komissio ja Puola ovat käyneet oikeusvaltiodialogia jo pitkälti yli kaksi vuotta, mutta riittäviä tuloksia ei ole vielä saatu aikaan. EU:ssa on jouduttu ensimmäistä kertaa historiassa kuulemaan jäsenvaltiota neuvostossa niin sanotun EU:n arvojen sanktioartiklan (SEU 7 artikla) menettelyssä.

Odotan kiinnostuneena komission syksylle 2018 lupaamaa uutta oikeusvaltioaloitetta. Jos tuloksia ei nyky mekanismeilla saada aikaan, on uskallettava mennä eteenpäin. Itse toivon paitsi poliittisia myös oikeudellisia askeleita. EU:n jäsenvaltioiden välinen oikeusalan yhteistyö ja oikeusvaltioperiaatteen välinen yhteys on ollut myös EU:n tuomioistuimen käsittelyssä. Se antoi vastikään tuomion, joka koski eurooppalaisen pidätysmääräyksen soveltamista Puolaan tämänhetkisessä tilanteessa.

EU:n tuomioistuin katsoi kyseisessä tuomiossa, että oikeusviranomainen voi poikkeuksellisesti olla luovuttamatta henkilöä eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla, jos tilanteessa voidaan loukata luovutettavaksi pyydettyä henkilöllä olevaa perusoikeutta saada asiansa käsitellyksi riippumattomassa tuomioistuimessa ja näin hänen perusoikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tämä edellyttää sekä luovutusta pyytäneen jäsenvaltion rakenteellisten ja yleisten puutteiden arviointia että tapauskohtaista luovutuksen pyynnön kohteena olevan henkilön oikeuksien loukkaamisvaaran arviointia.

EU:n tuomioistuin piti arvioinnissa merkityksellisenä sitä, että komissio on antanut SEU 7 artiklan 1 kohdan mukaisen ehdotuksen neuvoston päätökseksi Puolan oikeusvaltioperiaatteen vakavasta loukkaamisesta. Jäsenvaltioiden välisen nopean, yksinkertaistetun ja suoriin yhteyksiin perustuvan oikeusalan yhteistyön mahdollistaa taustalla oleva keskinäinen luottamus toisten jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmiin. Luottamuksen keskeisenä rakennuskivenä on puolestaan unionin yhteisiin arvoihin kuuluva oikeusvaltioperiaate. Tämän EU:n tuomioistuinkin on vahvistanut. Puolan oikeuslaitoksen riippumattomuuden kannalta viimeisimpänä käänteenä on ollut Puolan oman korkeimman oikeuden elokuun alussa EU:n tuomioistuimelle tekemä ennakkoratkaisupyyntö. Korkein oikeus pyytää EU:n tuomioistuimelta kannanottoa Puolan tuomareiden eläkeiän alentamista koskevan lain EU:n oikeuden mukaisuudesta. Laki on ollut yksi keskeisistä EU:n komission ja muiden kansainvälisten toimijoiden esiin nostamista Puolan oikeusvaltiotilanteeseen liittyvistä huolenaiheista.

Helmikuussa 2018 EU:n tuomioistuin totesi, että oikeusvaltion olemassaoloon kuuluu erottamattomana osana tehokas tuomioistuinvalvonta, joka puolestaan edellyttää riippumattomia tuomioistuimia. Tuomioistuin linjasi tämän vaatimuksen ulottuvan EU-oikeuden näkökulmasta myös kansallisiin tuomioistuihin. Riippumattomat tuomioistuimet ovat tae kansalaisten EU:n perussopimusten mukaisten oikeuksien toteutumiselle.

EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuinlaitosten toimivuudesta on keväällä saatu uutta vertailutietoa komission vuosittaisessa oikeusalan tulostaulusta, jossa erilaisiin indikaattoreihin perustuen on kuvattu jäsenvaltioiden oikeuslaitosten riippumattomuutta, taloudellisia resursseja ja tehok-

kuutta. Toimiva ja tehokas tuomioistuinjärjestelmä ja riippumattomat tuomioistuimet luovat suotuisaa toimintaympäristöä yrityksille ja investoinneille. Oikeusalan tulostaulujen tietoja onkin käytetty EU:n talouspoliittisen ohjauksen puitteissa annettavissa maakohtaisissa suosituksissa.

Oikeusvaltioperiaatteella ja taloudellisella kestävyydellä on siis selkeä yhteys. Tähän yhteyteen kuuluu myös korruption vaikutukset investointeihin, kilpailukykyyn ja tuottavuuteen. Kuten komissio on todennut, korruptio luo yrityksille epävarmuutta, hidastaa hallinnollisia menettelyjä ja aiheuttaa lisäkustannuksia sekä yhteiskunnalle että taloudelle. Korruption olemassaolo vaikuttaa myös oikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen. Juuri tästä syystä myös kansainväliset korruption vastaiset toimijat, kuten teollisuusmaiden yhteistyöjärjestö OECD ja Euroopan neuvoston korruptionvastainen toimielin GRECO, ovat ilmaisseet syvän huolensa Puolan oikeusvaltiokehityksestä.

Tutustuin hiljattain Yhdysvalloissa World Justice Project -järjestön maailmanlaajuiseen oikeusvaltioindeksiin, joka konkretisoi laaja-alaisesti sitä, miten moninaisin mittarein oikeusvaltion vahvuutta voidaan kuvata. Korruption yleisyys on yksi myös tämän järjestön käyttämistä mittareista.

Oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseen voidaan siis vaikuttaa useilla erilaisilla toimilla ja Suomenkin tulee edistää oikeusvaltioperiaatetta laaja-alaisesti. EU:ssa pitää siis jatkaa myös korruption vastaista työtä, varsinkin kun komissio on päättänyt lakkauttaa oman korruptio seuranta-mekanisminsa. Muutaman vuoden takaisen Eurobarometrin mukaan 76 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että heidän omassa maassaan korruptio on laajalle levinnyttä. Suomen puheenjohtajakaudella voidaan muun muassa edistää Euroopan syyttäjänviraston toiminnan käynnistymistä, sillä se vahvistaa keinoja puuttua EU-budjettiin kohdistuvaan korruptioon ja muihin petoksiin. Valmisteltavana on myös tiukempi linkki oikeusvaltioperiaatteen ja EU-budjetin asianmukaisen käytön välille. Komissio on hiljattain antanut lainsäädäntöehdotuksen, joka mahdollistaisi sen, että jatkossa voitaisiin keskeyttää tai vähentää EU-varojen maksaminen jäsenvaltiolle tai olla antamatta uusia maksusitoumuksia, jos jäsenvaltiossa on oikeusvaltioperiaatteen kohdistuvia yleisiä puutteita. Linkki oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen ja EU:n varojen käyttämisen välille tarvitaan. On meidän yhteinen intressimme, että EU:n varoja käytetään moitteettomasti.

Oikeusvaltioperiaate on noussut EU:n agendalle paljolti siihen kohdistuvien uhkien vuoksi. On välttämätöntä, että EU turvaa ja suojaa oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamista alueellaan ja myös sen ulkopuolella. Ei saa kuitenkaan unohtaa, että oikeusvaltioperiaate on ennen kaikkea positiivinen arvo ja EU-yhteistyön peruskivi. ■

Heikentynyt turvallisuusympäristömme vaatii uudenlaista puolustusyhteistyötä

Tommi Koivula

Dosentti, YTT

Erikoistutkija, Maanpuolustuskorkeakoulun sotataidon laitos

Euroopan turvallisuusympäristö on viime vuosina heikentynyt useiden yhtäaikaisten kehitysten seurauksena, mikä on asettanut uusia paineita Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistamiseksi. Aktiivinen osallistuminen EU:n turvallisuusyhteistyöhön on Suomen etu, vaikka se ei tuottaisikaan mullistavia ratkaisuja kansallisen turvallisuutemme parantamiseksi ja osa kunnianhimoisemmista hankkeista jäisikin toteutumatta.

Jo kaukaisilta tuntuvat ajat, jolloin Eurooppa nautti syvästä rauhan tilasta ja EU näyttäytyi uuden turvallisuusajattelun esitaistelijana maailmassa. Mennyttä on myös aika, jolloin EU saattoi kohtuullisella menestyksellä pyrkiä edistämään rauhan ja vakauden vyöhykettä lähinaapurustossaan Välimerellä ja entisen Neuvostoliiton alueella. Unionin lähialueet muistuttavat tänä päivänä monessa suhteessa pikemminkin kaaoksen ja konfliktien kehää. Samalla joukko uusia turvattomuuden ja epävakaisuuden ulottuvuuksia on noussut eurooppalaiselle asialistalle – terrorismista, laittomasta maahantulosta, vierastaistelijoista sekä erilaisista hybridi- ja kyberuhkista on tullut osa arkipäiväistä eurooppalaista keskustelua.

Nähtävissä on myös vahvoja viitteitä siitä, että kylmän sodan jälkeisen ajan Euroopassa vallinnut monenkeskinen turvallisuusjärjestelmä on muuttumassa suurvaltakilpailuun perustuvaksi moninapaisuudeksi, jossa esimerkiksi transatlanttinen suhde Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä on joutunut uudelleenarvioinnin kohteeksi. Kehityskulku on varsinkin pienten eurooppalaisten valtioiden kannalta huolestuttava.

Viime vuosien heikentynyt eurooppalainen turvallisuusympäristö niin EU:n lähialueilla kuin osin sen sisälläkin on johtanut tilanteeseen, jossa EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan kohdistuu jäsenvaltioiden keskuudessa poikkeuksellisen suuria odotuksia ja paineita. Yleisesti esitetyn näkemyksen mukaan unioni on tullut jopa tietynlaiseen tienhaaraan: sen täytyy joko määrätietoisesti vahvistaa turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaansa tai sitten hyväksyä ulkoisen ja sisäisen turvallisuusympäristön ja myös unionirakenteiden kenties nopeakin rapautuminen. Siten kielteinen kehitys eurooppalaisessa turvallisuusympäristössä on johtanut ainakin tilapäiseen eurooppalaisen puolustuskeskustelun aktivoitumiseen ja merkittäviin uusiin aloitteisiin.

Unioni on monella tapaa pyrkinyt vastaamaan näihin heikentyneen turvallisuusympäristön tuottamiin haasteisiin. EU-maiden johtajat painottivat puolustusyhteistyötä jo huippukokouk-

sessaan joulukuussa 2012 ja kirjasivat sille käytännön tavoitteita vuotta myöhemmin. Suuri muutos tuli kuitenkin vasta keväällä 2014, kun Venäjä käytti sotilaallista voimaa Ukrainaa vastaan. Kesäkuussa 2016 julkistetussa EU:n globaalistrategiassa sekä sen myöhemmin esiteltyssä toimeenpanosuunnitelmassa nostetaan esille kolme laajaa turvallisuuden osa-aluetta, joihin unionissa haetaan parhaillaan konkretiaa: Euroopan suojelu, tuki kumppanimaiden turvallisuudelle sekä toiminta kriiseissä ja konflikteissa.

Muutamissa kohdin näissä uusissa avauksissa on kyseessä pyrkimys unionin toimintakyvyn tehostamiseen tai puutteellisiksi todettujen käytäntöjen ajantasaistamiseen, kuten esimerkiksi EU:n oman pysyvän yhteisen operaatioesikunnan perustaminen, kriisinhallintaoperaatioiden rahoituksen uudistaminen tai EU–Nato-yhteistyön tehostaminen. Toisaalta nähtävissä on määrätietoista halua parantaa eurooppalaisen puolustusteollisuuden toimintaedellytyksiä. Lisäksi asialistalle on noussut joitakin pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavia ja unionirakenteita muokkavia aloitteita, kuten ajatus EU-jäsenvaltioiden välisestä pysyvästä rakenteellisesta yhteistyöstä. Osa näistä aloitteista tulee merkitsemään EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vähittäistä laajenemista perinteisesti tiukasta hallitustenvälisyydestä myös Euroopan komission ja siten ylikansallisen sääntelyn piiriin.

Saako EU-puolustusyhteistyö strategista merkitystä?

Kuinka paljon Suomen pitäisi odottaa näiltä EU:ssa sovituilta aloitteilta ja millainen rooli niillä olisi kansallisessa turvallisuudessamme?

EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka on tähänastisen historiansa valossa ollut pikemminkin taktisen kuin strategisen tason instituutio. Sen puitteissa on keskitytty pieneköihin kriisinhallintaoperaatioihin ja melko alhaisen kunnianhimoitason puolustusteollisuushankkeisiin, vaikka unionissa tehdyt linjaukset 1990-luvulta sekä Lissabonin sopimuksen avunanto- ja solidaarisuuslausekkeet olisivat mahdollistaneet unionille myös huomattavasti suuremman roolin jäsenmaidensa turvallisuudessa. Marraskuussa 2015 tapahtunut unionin avunantolausekkeen aktivointi Pariisin terrori-iskujen jälkeen loi jäsenmaiden välille myös sotilaallisen avustamisen ennakkotapauksen, mutta unionille ei edelleenkään ole kehitymässä sotilasliiton kaltaisia piirteitä.

On todennäköistä, että radikaalit pyrkimykset EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan edistämiseksi tulevat nähtävissä olevassa tulevaisuudessa luultavimmin törmäämään varsin perinteisiin rajoitteisiin – Naton asemaan Euroopassa, suvereniteettiin ja rahaan. Valitsemassakaan tilanteessa esimerkiksi ajatus EU:n yhteisestä puolustuksesta ei ole noussut vakavaan keskusteluun. Jäsenvaltiot eivät näytä myöskään olevan valmiita luovuttamaan unionille relevanttia ylikansallista päätösvaltaa, vaikka komission rooli tuleekin kasvamaan esimerkiksi puolustusyhteistyön tukijana ja mahdollistajana. Jostain olisi löydettävä myös varat kaikkien ehdotusten toteuttamiseen aikana, jolloin vain muutama jäsenmaa käyttää puolustukseensa vähintään kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta ja näistäkin yksi on eroamassa unionista.

Realistista kunnianhimoa

Mielekäs tie Suomelle eteenpäin nykyasetelmassa lieneekin jonkinlainen yhdistelmä kunnianhimoa ja avarakatseisuutta, mutta myös rajoitteiden tiedostamista.

Viimeaikaiselle eurooppalaiselle turvallisuuskeskustelulle on ollut ominaista eurooppalaisen turvallisuuspoliittisen ambitiotason nousu ja osin myös laadullinen kehitys perinteisestä hallitustenvälisyydestä kohti ylikansallisempaa sääntelyä. Tämän kehityksen jarruttaminen ei ole Suomen etujen mukaista.

Eurooppalaisen puolustusyhteistyön tiivistämiselle on siis nyt tilausta. Realismi on kuitenkin paikallaan. EU:n tiivistyvistä puolustusulottuvuudesta ei tule odottaa ”hopealuotia”, joka yksin ratkaisisi turvallisuutemme ja sen pitkän aikavälin kehittämiseen liittyvät ongelmat. ■

Eurooppalainen markkina edellyttää eurooppalaisia ratkaisuja

Aleksi Kuusisto

SAK:n, STTK:n ja YTN:n EU-edustuston FinUnionsin johtaja

Sisämarkkinoiden luominen on ollut yksi EU:n suurimpia saavutuksia. Suomalaiset yritykset, työntekijät ja kuluttajat ovat hyötynet merkittävästi etenkin tavaramarkkinoiden yhdistymisestä. Samalla eurooppalaistuneet markkinat ovat luoneet kasvavan tarpeen yhteiselle sääntelylle. Jotta sisämarkkinoilla saadaan aikaan kaikkia hyödyttävää, kestävää kasvua, on markkinoiden avaamisen ohella keskityttävä kitkemään jäsenmaiden välistä epätervettä vero-, palkka- ja työehtokilpailua, jotka heikentävät kansalaisten hyvinvointia.

Suomen kaltaiselle pienelle ja avoimelle taloudelle kiinteä kytkeytyminen sisämarkkinoihin on ollut ja tulee olemaan ensiarvoisen tärkeää. Suomen tavaraviennistä yli puolet suuntautuu EU:n sisämarkkinoille. Eurooppalaisista markkinoista on tullut aidosti monille suomalaisille yrityksille kotimarkkina, jonka kautta hakea kasvua ja integroitua kansainvälisiin arvoketjuihin. Vientisektori työllistää Suomessa suorasti ja epäsuorasti satoja tuhansia työntekijöitä ja on keskeinen verotulojen lähde julkiselle sektorille.

Myös tavaroiden tuonti muista jäsenmaista hyödyttää Suomea monin eri tavoin. Kilpaillut suuret välituotteiden tuontimarkkinat mahdollistavat yritysten erikoistumisen kilpailukykyisellä tavalla. Terve ulkomainen kilpailu kannustaa Suomen yrityksiä innovoimaan ja tehostamaan toimintaansa. Näin niiden tuottavuus, ja siten palkanmaksuvara, voi kehittyä suotuisasti. Sisämarkkinoiden tuomat kansainvälisen kilpailun hyödyt kuluttajille ovat myös ilmeisiä. Kulutus tuotteiden kilpailukykyiset hinnat ja laaja valikoima hyödyttävät kaikkia suomalaisia.

Työvoima liikkuu EU:ssa edelleen lähinnä jäsenmaiden sisällä, ja Euroopassa ollaan kaukana Yhdysvaltojen osavaltioiden välisestä liikkuvuuden tasosta. Monelle työntekijälle mahdollisuus lähteä helposti töihin toiseen jäsenmaahan on kuitenkin keskeisiä sisämarkkinoiden hyötyjä. EU-säännöt takaavat paitsi sen, ettei työviisumia tarvita, myös sen, että monet ammattipätevyudet on tunnustettu ja sosiaaliturvaetuudet yhteensovitetaan jäsenmaiden välillä.

Sisämarkkinoilla liikkuva työntekijä on myös oikeutettu kohdemaan työlaainsäädännön ja työehtosopimusten palkka- ja työehtoihin. Tämä oikeus ei ole kattavasti koskenut lähetettyjä työntekijöitä, mutta vuonna 2018 saavutetun EU-instituutioiden välisen poliittisen yhteisymmärryksen pohjalta myös tämä työntekijäryhmä tulee jatkossa nauttimaan kohdemaan eduista.

Lisätoimenpiteillä liikkuvuuden edistämiseksi voitaisiin helpottaa työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto-ongelmia. Työvoiman vahvempi liikkuvuus matalasuhdannemaista korkeasuhdannemaihin auttaisi myös tasaamaan suhdanteita.

Palvelujen ja pääoman sisämarkkinoiden syventämisessä on myös vielä paljon tehtävää. Rajat ylittävien palvelujen osuus EU:n bruttokansantuotteesta on Euroopan komission mukaan nykyisin vain viisi prosenttia, kun se tavaroiden osalta on 17 prosenttia. Monien palvelualojen heikko tuottavuuskehitys on osin seurausta liian vähäisestä kansainvälisestä kilpailusta. Yritysten vaikeudet saada rahoitusta, etenkin matalasuhdanteissa, taas johtuvat osin siitä, että ne ovat liian riippuvaisia pankkien luotonannosta. Jäsenmaiden välistä palveluvientiä ja pääomarahoitusta edistämällä voidaan sisämarkkinoista saada huomattavia taloudellisia hyötyjä.

Samalla kun jäsenmaiden markkinat ovat yhdistyneet etenkin tavarakaupan osalta, ja maiden välinen kilpailu on siten kiihtynyt, on yhteisten markkinoiden sääntelyä jatkuvasti kehitetty. EU on edelläkävijä monilla eri sääntelyn osa-alueilla ja esimerkiksi tuotteiden ympäristö- ja terveystuotteita hallitaan tehokkaasti EU-lainsäädännöllä ja -standardeilla.

Kuitenkin tietyillä sääntelyn osa-alueilla, joilla ei ole ollut poliittisesti mahdollista siirtyä kansallisesta sääntelystä EU-sääntelyyn, on lisääntynyt eurooppalainen kilpailu saanut epäterveitä muotoja. Veropolitiikka edellyttää EU:n ministerineuvostossa yksimielisyyttä, eikä yhteisymmärrystä jäsenmaiden välillä ole löytynyt. Taustalla on tiettyjen jäsenmaiden, kuten Maltaan, Irlannin ja Alankomaiden, profiloituminen alhaisen yritysverotuksen keitaiksi ja maiden haluttomuus EU-tason ratkaisuihin.

Kansainvälistä yritysverokilpailua ei Euroopassa ole saatu kuriin, vaan päinvastoin EU-jäsenmaat ovat aktiivisesti vuorollaan ottaneet siihen osaa. Yhteisöverotulojen lasku on heikentänyt merkittävästi hyvinvointivaltioiden rahoitus pohjaa. Koska yksimielisyyttä EU-tasolla ei saatane jatkossakaan aikaiseksi, lienee paras ratkaisu harmonisoida yritysverotusta halukkaiden jäsenmaiden koalition puitteissa. Saksan ja Ranskan tavoite on edetä keskenään nimenomaan tähän suuntaan ja maat haluat myös sopia muiden jäsenmaiden kanssa yhteisestä yhteisöveron vähimmäistasosta.

Jäsenmaiden välinen palkka- ja työehtokilpailu on niin ikään vienyt pohjaa kansalaisten hyvinvoinnilta. Työlainsäädännön ja työehtosopimusten työnantajavelvoitteita on heikennetty vuoron perään eri jäsenmaissa. Vuosien 2004 ja 2014 välillä José Manuel Barroson johtamat komissiot aktiivisesti edistivät tätä prosessia pyrkien vahvistamaan työvoiman ”joustavuutta” ja siten jäsenmaiden kilpailukykyä ilman samanaikaisia pyrkimyksiä työntekijöiden turvan vahvistamiseksi.

Erityisesti Saksan 2000-luvun alun työmarkkinauudistukset, joilla kasvatettiin hyvin joustavan matalapalkkasektorin kokoa ja saatiin yksikkötyökustannukset laskemaan seuraavan vuosikymmenen ajan, ovat näyttäneet suuntaa muulle Euroopalle. Maat, kuten Italia, jotka eivät ole kyenneet riittävästi ottamaan osaa eurooppalaiseen palkka- ja työehtokilpailuun, ovat jääneet taloudellisesti jälkeen muusta Euroopasta. Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n mukaan Italian kilpailukyky suhteessa Saksaan heikkeni 40 prosenttia vuosien 1995 ja 2010 välillä.

Huomionarvoista on, että vaikka moni EU-jäsenmaa on jäänyt kilpailukyvyssä Saksasta jälkeen, on monien näiden maiden kilpailukyky kuitenkin vahvistunut suhteessa muuhun maailmaan. Italiankin kauppatase on vahvan ylijäämäinen EU:n ulkopuolisten maiden kanssa. EU:n sisäinen palkka- ja työehtokilpailu on selvästikin edennyt paljon pidemmälle kuin mikä olisi ollut tarpeen EU:n kilpailukyvyyn ylläpitämiseksi Yhdysvaltojen ja muiden keskeisten kilpailijamaiden kanssa.

EU onkin liian pitkälle menneen kilpailukyky-fokuksensa johdosta tullut riippuvaiseksi Yhdysvaltojen ja monien muiden kauppakumppanien kysynnästä, samalla kun Eurooppa on laiminlyönyt oman kokonaiskysyntänsä ylläpidon. Tämä koskee etenkin Saksaa, mutta myös euroaluetta, jonka vaihtotaseen ylijäämä nousi ennätyselliseen 3,5 prosenttiin vuonna 2017. Presidentti Donald Trump on tehnyt selväksi sen, että Yhdysvallat ei enää hyväksy EU:n vientivetoista politiikkaa. EU:n kasvu ei ole kestäväällä pohjalla ennen kuin toimenpiteistä sisämarkkinoiden kokonaiskysynnän vahvistamiseksi sovitaan.

Tilanteessa, jossa on tarvetta palkka- ja työehtoja vahvistavalle korjausliikkeelle, on EU:n tehtävä kunnianhimoisia aloitteita – omien toimivaltuuksiensa puitteissa. Toimivaltaa on muun muassa vähimmäistyöehtojen asettamisessa direktiivein.

Taluskriisin sekä EU:n ja useiden jäsenmaiden poliittikaratkaisujen lisättyä työntekijöiden turvattomuutta ja ruokittua populististen liikkeiden kannatusta Euroopassa, EU:n sosiaali- ja työpolitiikassa tapahtui käänne vuonna 2017. Jean-Claude Junckerin johtama komissio teki aloitteen Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilariksi ja sai EU-instituutiot sitoutumaan siihen. Kyseessä on poliittinen julistus, jossa komissio, neuvosto ja parlamentti sitoutuivat vahvistamaan työntekijöiden ja kansalaisten sosiaalisia oikeuksia.

Linjassa sosiaalipilarin kanssa komissio on vuosien 2017 ja 2018 aikana tehnyt pitkän tauon jälkeen useita EU-työlainsäädäntöaloitteita, joilla vahvistettaisiin työntekijöiden turvaa työmarkkinoilla ja työelämässä. Vuoden 2019 EU-vaalit ovat kuitenkin pian edessä, ja monet jäsenmaista jarruttavat uudistuksia, jotka komissio ja parlamentti haluaisivat saada läpi. Seuraava parlamentti ja komissio eivät välttämättä enää ole nykylinjoilla. Olisikin tärkeää, että Suomi omalla puheenjohtajakaudellaan edistäisi EU-instituutioiden sitoutumista EU:n sosiaaliagendaan ja pyrki saamaan seuraavan komission työohjelmaan uusia työelainsäädäntöaloitteita.

Poliittinen realiteetti kuitenkin on, ettei jäsenmaiden enemmistöä saada sellaisten kunnianhimoisten uudistusten taakse, joilla vahvistettaisiin vähimmäistyöehtoja sisämarkkinoilla. Eteneminen pienemmän maajoukon voimin voisi siksi tulla kyseeseen, jättäen oven auki muiden jäsenmaiden myöhemmälle mukaantulolle. Ranskan presidentti Emmanuel Macron on ilmaissut halunsa edetä tällä tavalla ja haluaisi ottaa käyttöön esimerkiksi eurooppalaisen vähimmäispalkkajärjestelmän – tavoite, jota myös Saksan uusi hallitus on tukenut. Jos järjestelmä kunnioitaisi työehtosopimusosapuolten neuvotteluautonomiata, saattaisi aloite saada tuen myös Suomen kaltaisissa vahvan neuvottelukulttuurin maissa. Eurooppalaiseen palkkakilpailuun puuttuminen edellyttäisi myös laajempaa kansainvälistä työehtosopimuskoordinaatiota, mistä on jo positiivisia kokemuksia metalli- ja kemianteollisuudesta Saksan ja sen naapurimaiden väliltä.

Sisämarkkinoiden valuutta euro vaikuttaa myös omalta osaltaan jäsenmaiden välisen kilpailun dynamiikkaan. Toisin kuin muissa rahaliitoissa, euroalueella ei ole mekanismeja hallita alueen kokonaiskysyntää finanssipolitiikan keinoin. Juuri liian tiukka finanssipolitiikka pakotti euromaat hakemaan yksipuolisen vientivetoista kasvua epäterveen palkka- ja työehtokilpailun keinoin. Jos julkisia menoja olisi ylläpidetty läpi kriisin tasolla, jolla Obaman hallinto ylläpiti kokonaiskysyntää Yhdysvalloissa, olisi sopeutuminen ollut huomattavasti helpompaa. Siksi euromaiden tulisi harkita yhteisen budjetin ja yhteisen suhdannetasausrahaston käyttöönottoa niin kuin Saksa ja Ranska yhdessä esittivät kesäkuussa 2018.

Jos tulevissa kriiseissä sisämarkkinoita voidaan elvyttää sekä yhteisen raha- että finanssipolitiikan keinoin, elpyisivät markkinat nopeammin ja ilman massatyöttömyyttä ja muita liiallisia sosiaalisia kustannuksia.

Brexit ja populismin nousu ovat pitkälti seurausta turvattomuuden lisääntymisestä ja hyvinvoinnin heikentymisestä, jotka ovat koskettaneet merkittävää osaa EU-kansalaisista. Euroopalaisilla yritysvero- ja työlainsäädäntöratkaisulla, sekä kehittämällä euromaiden yhteistä finanssipolitiikkaa, voidaan tehokkaasti vastata eräisiin keskeisiin populismin juurisyihin. Kun sosiaalista suojelua siten vahvistettaisiin, olisi mahdollista edetä pidemmälle myös sisämarkkinoiden liberalisoinnissa. Korkea suojelun taso yhdistettynä vapaisiin markkinoihin on Euroopan menestysresepti. ■

Avoim ja älykäs Eurooppa nojaa sisämarkkinoihin

Taneli Lahti

Johtaja, EU- ja kauppapolitiikka, EK

Ilari Kallio

Asiantuntija, EU- ja kauppapolitiikka, EK

Jäsenmaat tarvitsevat vakaita ja hyvin toimivia sisämarkkinoita, ja sisämarkkinat Euroopan unionin apua. Myönteinen kehitys on ajautunut vastatuuleen ensin taluskriisin vuoksi, sitten populismin kasvatettua suosiotaan. Haasteiden ratkaiseminen ei vaadi ihmeitä, vaan määrätietoista politiikkaa.

EU:n ytimen muodostavat edelleen sisämarkkinat ja vapaa liikkuvuus, joiden päälle muun muassa yhteinen kuluttajansuoja, sosiaalinen ulottuvuus ja moni muu sääntelykokonaisuus rakentuu. Pitkään jatkunut sisämarkkinoiden tiivistyminen näyttää kuitenkin pysähtyneen ja paikoin ottaneen jopa takapakkia. Hajautuminen on ollut vielä vähäistä, mutta tahti voi kiihtyä jos tilanteeseen ei puututa järkevillä politiikkatoimilla. Vapaan liikkuvuuden rapautuminen olisi takaisku paitsi elinkeinoelämälle, myös koko Euroopalle ja kaikille eurooppalaisille.

Sisämarkkinat eivät toimi tyhjiössä, vaan ovat osa isoa talouden kuvaa ja vaikuttaneet positiivisesti koko Eurooppaan. Jäsenmailla on aina ollut piileviä vaikuttimia, jotka toimivat vapaata liikkuvuutta vastaan. Markkinat lähtivät avautumaan, kun nähtiin, että esteitä raivaamalla ja kilpailua lisäämällä voitetaan enemmän kuin yksittäisten yritysten, toimialojen tai eturyhmien suojelemisella kilpailulta. Parinkymmenen vuoden ajan avautumisen ja laajentumisen edut olivat helposti nähtävissä, edistys oli nopeaa ja uudistukset siten poliittisesti kohtuullisen helppo perustella.

Eurooppaa 2008 alkaen koetellut, Kreikan leimaama taluskriisi ravisteli kaikkia jäsenmaita ja sen jäljet näkyvät vielä pitkään. Taluskasvu pysähtyi, työpaikkoja hävisi ja investoinnit sakkasivat. Ajanjaksoa ei turhaan kutsuta menetetyksi vuosikymmeneksi. EU:n talous on kasvanut jo viisi vuotta, mutta saavutti kriisiä edeltäneen tason vasta vuosina 2015–2016. Yhdysvaltojen ja Kiinan kauppapolitiikan luodessa synkkiä pilviä maailmantalouden näkymien ylle seuraava taantuma voi olla jo nurkan takana.

Komission havainto on, etteivät sisämarkkinat kyenneet niillä esiintyvien jäykkyyksien vuoksi vaimentamaan kriisin vaikutuksia. Rohkeammat politiikka-avaukset olisivat todennäköisesti nopeuttaneet käännettä taloudessa ja luoneet kestävä pohjan kasvulle. Kriisin aikana huomio oli rahoitusvakauden varmistamisessa, eikä poliittista pääomaa riittänyt esimerkiksi palvelumarkkinoiden avaamiseen. Muutoinkin vaistot ohjasivat sulkevaan ja suojautuvaan politiikkaan, eivät sisämarkkinoiden syventämiseen, vaikka se olisi todennäköisesti ollut viisainta.

Yksi syy alkavaan hajautumiseen on kansallisia intressejä usein hatarin tai vääristynein perustein hahmottava populismi, joka nostaa päätään Euroopassa. Vallalle on päässyt ajatus, että käynnissä on kamppailu Euroopan viimeisistä rahoista ja työpaikoista. Erityisesti unioniin 2000-luvulla liittyneet jäsenmaat koetaan uhaksi. Yhteistyön hyödyt sivuutetaan ja haasteita korostetaan liikaa. Neuvosto on menettänyt osan toimintakyvystään, kun valmiudet kompromisseihin heikkenivät. Ristivetoa näkyy myös parlamentin poliittisten ryhmien välillä.

Kehitykseen on osaltaan vaikuttanut komission pyrkimys vastata populismin nousuun ulostuloilla, joiden se arvelee puhuttelevan eurooppalaisia. Ohjelmaan on sisältynyt niin sisämarkkinoita edistävää kuin stagnaatiota aiheuttavaa sääntelyä. Aiempaa poliittisempi ohjelma on keskittynyt harvempiin mutta näyttävämpiin aloitteisiin, joista monet tähtäävät työntekijöiden ja kuluttajien etujen parantamiseen tai ympäristönsuojeluun.

Kaikki ovat tärkeitä teemoja Euroopan tulevaisuuden kannalta, mutta muutamat aloitteista paitsi testaavat unionin kompetenssien rajoja, myös saattavat heikentää sisämarkkinoita. EU:n rooli ja työnjako jäsenmaiden kanssa uhkaavat hämärtyä. Nyansoitu kuva saadaan tarkastelemalla kutakin liikkumisvapautta erikseen.

Tavarat liikkuvat sisämarkkinoilla verrattain sujuvasti, ja tavaroiden vastavuoroista tunnistamista koskevan sääntelyn uudistaminen voi tuoda lisää helpotusta. Myös työntekijät voivat siirtyä helposti maasta toiseen. Pääomien liikkuvuutta on edistetty muun muassa pääomamarkkinaunionin avulla, vaikka sääntely on raskasta.

Eniten kansallisia rajoituksia nähdään palveluiden vapaan liikkuvuuden tiellä, eikä jäsenmailla ole halua tai valmiuksia näiden purkamiseen. Myös uusia esteitä syntyy. Tuore lähetettyjen työntekijöiden direktiivi lisää yritysten hallinnollista taakkaa, mutta hyödyt jäävät kyseenalaisiksi. Direktiivi kasvatti myös luottamuspulaa vanhojen ja uusien jäsenmaiden välillä, mikä heijastuu muuhun yhteistyöhön.

Data on saamassa aseman viidentenä liikkumisvapautena. Tosiseikka on, ettei digitalisoituva liiketoiminta näe rajoja. Instituutiot pääsivät vastikään sopuun datan vapaata liikkuvuutta koskevasta asetuksesta, joka kieltää kansalliset rajoitukset tietojen siirtämiselle rajojen yli. Yleinen tietosuoja-asetus GDPR huolehtii yksityisyyden suojasta kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Ylisääntelyn riski on kuitenkin olemassa, kuten aina uusien ja nopeasti leviävien ilmiöiden kohdalla. Niin kutsuttu ePrivacy-asetusehdotus on sovitettu huonosti yhteen GDPR:n vaatimusten kanssa ja uhkaa jopa esineiden internetin (IoT) kehitystä, mikäli asetusta kattaisi myös laitteiden välisen kommunikaation.

Suomalainen ja eurooppalainen elinkeinoelämä ajattelevat yleisesti, että seuraavan komission tulisi tosissaan keskittyä sisämarkkinoiden syventämiseen. Tämä ei välttämättä edellytä uutta lainsäädäntöä. Jo olemassa olevien sääntöjen läpinäkyvämpi ja tasaisempi täytäntöönpano auttaisivat paljon.

Vakaat ja hyvin toimivat sisämarkkinat luovat uusia työpaikkoja ja hyvinvointia. Ne myös vahvistavat EU:n ulkoista toimintakykyä ja uskottavuutta, erityisesti kauppapolitiikassa.

Keskittyminen perusasioihin voisi myötävaikuttaa EU:n sisäisten jakolinjojen kaventamiseen. EK pyrkii edistämään näitä tavoitteita Smart and Open Europe -otsikon alla. Älykäs ja avoin Eurooppa olisi edistyksellinen, yhtenäinen ja kilpailukykyinen, kaikkien eurooppalaisten yhteinen Eurooppa. ■

Muuttunut turvallisuusympäristö vaatii tiiviimpää puolustusyhteistyötä

Jussi Niinistö
Puolustusministeri

Euroopan unioni on nopeiden kansainvälisten muutosten ja lähiympäristössään tapahtuneiden sotilaallisten kriisien myötä herännyt kasvaneeseen tarpeeseen tiivistää sisäistä puolustusyhteistyötään. Puolustusta tulee unionissa kehittää aktiivisesti muiden yhteistyösuhteiden ja kansallisten ratkaisujen rinnalla, merkitykseltään kasvaneena osana jäsenvaltioiden yhteistoiminnan kokonaisuutta.

Tuoreen puolustusselonteon mukaan kansainvälinen yhteistyö on tärkeää Suomen puolustuskyvyn ja uhkien ennaltaehkäisyn kannalta. Tämän vuoksi syvennämme yhteistyötä EU:n jäsenenä, YK:ssa, Naton kumppanina, Nordefcossa sekä kahden- ja monenvälisesti. Eri yhteistyömuodot eivät kilpaile toistensa kanssa, vaan täydentävät toisiaan.

EU:sta voi olla montaa mieltä, mutta Suomelle tärkeää on sen ulottuvuus turvallisuusyhteisönä. Olemmekin johdonmukaisesti pyrkineet tiivistämään EU:n puolustusyhteistyötä. Yhteyttä EU-päätösten ja kansallisen puolustuksen kehittämisen välillä ei ehkä aina ole ollut helppo nähdä. Viime vuosina tilanne on kuitenkin muuttunut.

Arabikevät, eurokriisi ja Yhdysvaltain painopisteen siirtyminen Aasiaan havahduttivat EU:n jäsenmaat viitisen vuotta sitten siihen, että unionin on panostettava jäsenmaidensa sotilaallisiin suorituskykyihin ja kehitettävä puolustusteollista pohjaansa. Ukrainan kriisi, Krimin valtaus ja Brexit vahvistivat tätä johtopäätöstä.

Marraskuussa 2016 jäsenmaat asettivat EU:lle puolustuksen alalla kolme strategista päämäärää: kriisinhallinta, kumppanien tukeminen ja Euroopan suojelu. Euroopan on kyettävä itsenäiseen toimintaan, vaikka ensisijainen tavoite onkin toimia yhdessä kumppanien kanssa.

EU:n työkalupakista löytyy välineitä, joita jäsenmailla tai Natolla ei ole. EU:ssa voidaan muun muassa purkaa tarpeettomia sotilaallisen liikkuvuuden esteitä Euroopassa, Euroopasta ja Eurooppaan, parantaa pienten ja keskisuurten puolustusalan yritysten toimintaedellytyksiä sekä tukea tulevaisuuden teknologioita. EU:n avaruusohjelmat tuovat uusia mahdollisuuksia myös puolustuksen näkökulmasta koskien muun muassa paikkatietojärjestelmiä, kaukokartoitusta ja satelliittikuva-analyysia.

Puolustusta vahvistetaan ensimmäistä kertaa myös EU:n budjetilla. Euroopan puolustusrahaston tavoitteena on lisätä Euroopan puolustusteollisuuden kilpailukykyä ja tehokkuutta sekä edistää yhtenäisiä ja avoimia sisämarkkinoita. Komissio ehdottaa puolustusrahastolle 11,5 miljardia

euroa vuosille 2021–2027. Euroopan puolustuksen kokonaiskuvassa summat ovat pieniä, mutta niin sanottuina T&K-resursseina eli tutkimus- ja kehitysresursseina jo merkittäviä ja onnistuessaan puolustusrahasto ohjaa kehitystä oikeaan suuntaan.

Puolustus ei ole EU:n muusta kehityksestä irrallinen saareke. Yhteistyö esimerkiksi sisämarkkinoiden, tutkimuksen tai ulkoisen toiminnan saralla läikkyä puolustuspuolelle. Toisaalta puolustusyhteistyön tiivistämisestä on haettu myönteistä tarinaa unionin kamppaillessa muilla alueilla sisäisten jakolinjojen kanssa. Jos puolustus oli ennen EU:lle vieras alue, on siitä nyt tullut yksi politiikanlohko muiden joukossa. Tämä on hyvä asia. Puolustusrahasto ja sotilaallisen liikkuvuuden kehittäminen ovat osa vastausta, kun EU:lta vaaditaan entistä enemmän toimia jäsenmaiden ja kansalaisten turvallisuuden eteen.

EU:n ja Naton toimet täydentävät toisiaan. Nato säilyy jäsenmaidensa yhteisen puolustuksen kulmakivenä, eikä kumpikaan järjestö pyri toisen tontille. EU:n ja Naton ei pidä tehdä maantieteellistä työjakoa: vahvuksiinsa keskittyen molempien on katsottava niin etelään kuin itään. EU:n uudet puolustusaloitteet tukevat osaltaan transatlanttista taakanjakoa, jota Yhdysvallat on jo pidemmän aikaa peräänkuuluttanut.

EU:n tai Naton parhaatkaan pyrkimykset eivät kuitenkaan voi korvata Euroopan valtioiden omia toimia puolustuksen eteen. EU:n panostukset puolustustutkimukseen tai sotilaallisten suorituskykyjen kehittämiseen ovat täydentäviä, eivät korvaavia. Puolustusyhteistyö vaatii, että kaikilla osapuolilla on tuoda jotain yhteiseen pöytään.

Suomi on EU:n puolustusyhteistyön kehittämisessä kokoaan suurempi jäsenmaa. Tämä johtuu osin siitä, että meillä on ollut laaja kansallinen yhteisymmärrys unionin roolista, rajoitteista ja mahdollisuuksista puolustuksen kentällä. Olemme nähneet, mihin suuntaan tuuli puhaltaa, ja pystyneet ohjaamaan kehitystä. Suomalaisia toimii EU:n tärkeissä puolustuksen alan johtotehtävissä niin komissiossa, EU:n ulkosuhdehallinnossa kuin Euroopan puolustusvirastossakin. Meille tärkeitä kokonaisuuksia ovat muun muassa hybridiuhkiin vastaaminen, sotilaallinen huoltovarmuus, keskinäinen avunanto sekä pk-yritysvetoisen ja kilpailukykyisen puolustusteollisuutemme vahvistaminen.

Vuosien ajan EU:n yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka keskittyi kriisinhallintaan Euroopan ulkopuolella. Tätä tarvitaan yhä, mutta turvallisuusuhat ovat tulleet lähemmäksi Eurooppaa. Viimeiset vuodet EU:ssa on luotu rakenteita puolustusyhteistyölle. Nyt on toimeenpanon aika. ■

Kohti eurooppalaista puolustusta

Kristi Raik

Viron ulkopoliittisen instituutin johtaja
Kansainvälisen puolustustutkimuksen keskus, Tallinna

Huoli transatlanttisen suhteen tulevaisuudesta, eurooppalaisen turvallisuusympäristön heikkeneminen ja konfliktien muuttunut luonne ovat yhdessä saaneet aikaan tilanteen, jossa paine Euroopan unionin puolustusulottuvuuden vahvistamiseksi on kasvanut. Jäsenvaltioiden keskinäisen riippuvuuden kasvaessa niiden tulee kehittää valmiuksiaan auttaa toisiaan konfliktin sattuessa sekä yhteisymmärrystä siitä, mitä avunanto käytännössä tarkoittaa.

EU:n puolustuspolitiikkaa ryhdyttiin vahvistamaan harvinaisen suotuisassa kansainvälisessä ympäristössä 1990-luvulla. Viime vuosina Euroopan turvallisuustilanteen nopea huononeminen on muuttanut keskustelun reunaehtoja ja painopistettä. Eurooppa joutuu nyt toden teolla varautumaan siihen, että sen on huolehdittava itse omasta puolustuksestaan erilaisia uhkia vastaan. Suomen on syytä kirkastaa kantojaan sen suhteen, minkälaista apua se haluaisi antaa ja ottaa vastaan EU:n kautta mahdollisessa kriisitilanteessa.

Viime vuosien aikana on käynnistynyt ainakin kolme suurta, EU:lle haasteellista turvallisuusympäristön muutosta. Ajallisesti tuorein, mutta mahdollisesti kaikkein mullistavin muutos on se, että Donald Trumpin nousua Yhdysvaltojen presidentiksi on seurannut ennennäkemätön epävarmuus transatlanttisen suhteen tulevaisuudesta. Tätä on monesti kuvailtu tilaisuudeksi Euroopalle vihdoin ryhdistäytyä ja ottaa kohtalo omiin käsiinsä.

Tämä ei kuitenkaan onnistu käden käänteessä, sillä Euroopan turvallisuuden riippuvuus Yhdysvalloista on vahvaa ja kestää pitkälle tulevaisuuteen. Suomi ja Ruotsi ovat omalta osaltaan tiivistäneet puolustusyhteistyötä Yhdysvaltojen kanssa, sillä viimeksi mainitulla on toistaiseksi korvaamaton rooli Itämeren alueen turvallisuuden takaamisessa. EU:n puolustusulottuvuuden vahvistaminen tapahtuu Yhdysvaltojen kanssa tehtävän yhteistyön rinnalla eikä näitä kahta painopistettä pidä nähdä ristiriitaisina. Epävarmuus Yhdysvaltojen valmiudesta puolustaa Eurooppaa tulevaisuudessa luo kuitenkin kovaa painetta EU:lle ja ennen kaikkea eurooppalaisille valtioille huolehtia itse itsestään.

Toiseksi alueellinen maanpuolustus on palannut Euroopan puolustusagendan kärkeen. Nyt kun Krimin valtaukselta on kulunut yli neljä vuotta, tähän ajatukseen on jo totuttu. Euroopan maat ovat ryhtyneet vahvistamaan kylmän sodan jälkeisellä suojasään kaudella rapistunutta puolustuskalustoaan ja muita valmiuksia. Varsinainen alueellinen maanpuolustus ei kuulu EU:n tontille, mutta unionin roolia jäsenmaiden puolustuksen tukemisessa on vähitellen kehitetty. EU:n ja Naton välinen yhteistyö on myös lähtenyt Ukrainan kriisin ja toisaalta Euroopan etelänaapuruston kasvaneen epävakauden seurauksena uuteen nousuun.

Kolmanneksi – ja edellistä täydentäen – konfliktien luonne on muuttunut. Yhteiskuntiemme digitalisaatio ja tekoälyn kehitys muuttavat uhkakuvia ja puolustuksen tarpeita. Elintärkeiden toimintojen haavoittuvuus ja niiden suojaaminen, aina sähköverkoista tiedonvälitykseen ja vedenjakelusta vaalijärjestelmiin, ovat nousemassa yhä tärkeämmäksi huolenaiheeksi. Kyberturvallisuuden vahvistamisessa ja infrastruktuurin suojaamisessa tarvitaan suurempaa EU:n panosta. Helsingissä aloitti viime vuonna toimintansa eurooppalainen hybridiuhkien osaamiskeskus. Näin Suomi on ottanut vahvan aseman EU:n toiminnan ja EU–Nato-yhteistyön kehittäjänä tällä alueella.

Lisääntyvä puolustusyhteistyö vahvistaa entisestään EU-maiden keskinäisriippuvuutta. Yhteishankinnat ja -harjoitukset sitovat jäsenmaita toisiinsa. Sotilaallisten operaatioiden toteuttaminen ei onnistu yksin edes suurilta eurooppalaisilta valtioilta, vaan vaatii useamman kumppaniin panosta. Voidaan siis puhua integraation etenemisestä puolustuksen alueella.

Samalla puolustusta koskeva päätöksenteko säilyy kuitenkin kansallisella tasolla. Voivatko EU-maat laskea sen varaan, että hyökkäys yhtä jäsenmaata vastaan on yhteinen huoli koko EU:lle ja että muut jäsenmaat tulevat tarvittaessa apuun kaikin käytettävissä olevin keinoin, kuten Lissabonin sopimus (artikla 42.7) velvoittaa? Käytännössä kukin jäsenmaa päättää kriisitilanteessa tahollaan, miten se auttaa vaikeuksiin joutunutta kaveriaan. Siksi on erittäin tärkeää, että kansallisten päätösten pohjana olisi jaettu strateginen analyysi ja tilannekuva sekä keskinäinen luottamus ja solidaarisuus. Tässä suhteessa on paljon parantamisen varaa.

Sen lisäksi olisi syytä kehittää unionin päätöksentekomekanismia, joka käynnistyy kriisin sattuessa. Lissabonin sopimuksen keskinäisen avunannon veloitteen aktivoimista seuraa nykytilanteessa jäsenmaiden keskinäinen yhteydenpito ja sopimukset siitä, mihin toimiin kukin valtio ryhtyy. Näin tapahtui silloin, kun Ranska vuonna 2015 otti kyseisen lausekkeen käyttöön ensimmäistä kertaa unionin historiassa. Suomi auttoi Ranskaa lähettämällä lisää rauhanturvaajia Libanoniin vapauttaakseen Ranskan resursseja kotimaan turvallisuudesta huolehtimiseen. EU-instituutioilla voisi olla vastaavissa tilanteissa nykyistä vahvempi koordinoiva rooli.

Tarvitaan myös selkeämpää ja yhtenäisempää käsitystä siitä, millä tavoin jäsenmaat ovat valmiit auttamaan toisiaan. Suomi on nostanut tätä asiaa johdonmukaisesti esille, mutta on pitänyt omat korttinsa piilossa sen osalta, minkälaista apua se olisi itse valmis antamaan tarvittaessa esimerkiksi Baltian maille (sen lisäksi, että se huolehtii oman alueensa puolustuksesta, mikä on toki tärkeää myös naapurimaille). Varautumissuunnitelmat eivät tietenkään voi olla kaikilta osin julkisia, mutta strategisella viestinnällä omista valmiuksista voi olla tärkeä vaikutus luova vaikutus. ■

Euroalueen uudistaminen on Suomenkin etu

Olli Rehn

Suomen Pankin pääjohtaja

Sekä Suomessa että Euroopan unionissa laajemmin tarvitaan yhä täsmällisempää näkemystä siitä, mihin suuntaan koko unionia ja euroaluetta kehitetään sekä miten viime vuosikymmenellä alkaneen talouskriisin kaltaisten tilanteiden uusiutumista voidaan ehkäistä tehokkaasti. Jotta unioni olisi taloudellisesti vahva ja pystyisi reagoimaan nopeasti muutoksiin, tulee talous- ja rahaliittoa vahvistaa tavoitteellisesti vakautta ja kestävää kasvua painottaen. Hyvin toimiva euroalue on myös Suomen etu.

EU:ssa on käynnissä isojen strategisten valintojen aika. Kaksi kysymystä, maahanmuutto ja kauppapolitiikka, hallitsivat ymmärrettävästi alkukesän huippukokouksia. Samalla EU:n kolmas iso ponnistus, talous- ja rahaliiton vahvistaminen, on vähänkin pidemmällä aikavälillä tarkastellen erityisen tärkeä hanke Suomelle, joka on yksi eurojärjestelmän perustajajäsenistä. Meidän ei kannata jäädä sivustakatsojiksi tässä keskustelussa euroalueen uudistamisesta.

Turun Eurooppa-foorumi tarjoaa erinomaisen tilaisuuden analyttiselle ja avoimelle deбатille talous- ja rahaliiton kehittämisestä. Suomen Pankin taholta arvostamme suuresti sitä, että voimme olla mukana virittämässä tällaista keskustelua.

Kriisin aikaisen rahapolitiikan asteittainen purku

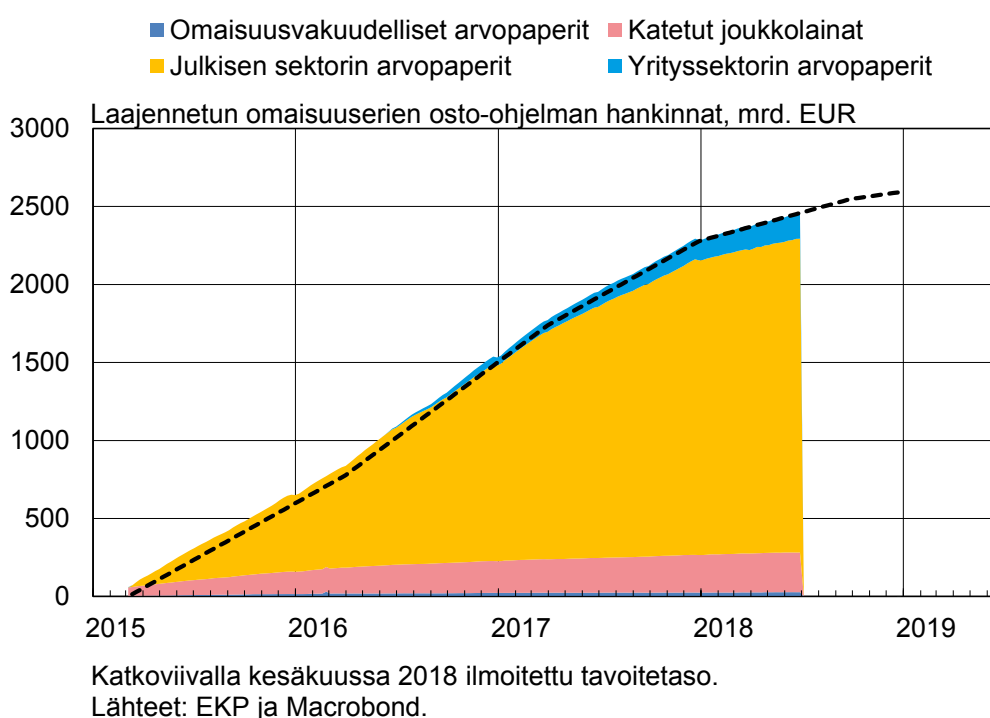
Mistä lähtökohdista euroalueen uudistamiseen nyt ryhdytään?

Talouden perustekijät ovat euroalueella nyt paremmassa kunnossa kuin pitkään aikaan, mikä luo pohjaa uudistustyölle. Euroalueen elpyminen jatkuu nyt viidettä vuotta. Kokonaisuutena alueen bruttokansantuote saavutti taantumaa edeltävän tason vuonna 2015, mutta erot maiden välisessä talouskehityksessä ovat edelleen suuria.

Toipuminen ei tarkoita paluuta kriisiä edeltävään menoon. Vaikeiden päätösten myötä kriisi saatiin nujerrettua ja talous vakautettua. Instituutioita on olennaisesti vahvistettu, jotta ongelmien uusiutuminen voitaisiin estää. Kriisivuosina luotu Euroopan vakausmekanismi ja tehdyt sääntöuudistukset vahvistivat euroalueen kykyä kestää vastuksia ja siirtyä kestäväen kasvun uralle. Käänteen kannalta ratkaiseva oli Euroopan keskuspankki EKP:n vuonna 2012 tekemä päätös euroalueen vakauden turvaamisesta. Elpymisen kannalta keskeistä on ollut eurojärjestelmän vuonna 2015 aloittama valtionlainojen osto-ohjelma, joka on menestyksellisesti torjunut deflaation uhan alueella.

Taluskriisit ovat usein talouspolitiikan käännekohtia, eikä finanssi- ja valtionvelkakriisi ollut poikkeus. Se on muuttanut EKP:n toimintatapaa aiempaa paljon aktiivisempaan suuntaan sekä yleisemminkin niitä lähtökohtia, joista käsin Euroopan talous- ja rahaliittoa ollaan nyt uudistamassa.

EKP:n käynnistämät epätavanomaiset rahapolitiikan toimet, joihin luetaan laaja arvopapereiden osto-ohjelma, negatiiviset ohjauskorot ja ennakoiva viestintä (Kuvio 1), ovat vakauttaneet euroalueen rahoitusoloja, tukeneet investointeja ja vahvistaneet kokonaisyksyntää. Ne ovat edistäneet hintavakaustavoitteen saavuttamista. Alhaiset korot ja osto-ohjelmat ovat myös auttaneet velkataakan purkamisessa. Vaikka kriisi toi odottamattomia haasteita, rahapolitiikan tavoite – euroalueen vuotuisen inflaation pitäminen keskipitkällä aikavälillä lähellä mutta alle prosentin – on ennallaan.

Kuvio 1. Eurojärjestelmän rahapolitiikka on kasvattanut sen tasetta.

EKP:n neuvosto on ilmoittanut luopuvansa arvopapereiden osto-ohjelmasta vaiheittain. Sen edellytyksenä on ollut, että inflaation tulee lähestyä hintavakaustavoitetta keskipitkällä aikavälillä ja luottamuksen tavoitteen saavuttamiseen tulee olla riittävän suuri. Inflaation pysyminen polulla kohti tavoitetta tulee olla kestävä, eikä se voi riippua vain rahapolitiikan epätavanomaisista keinoista.

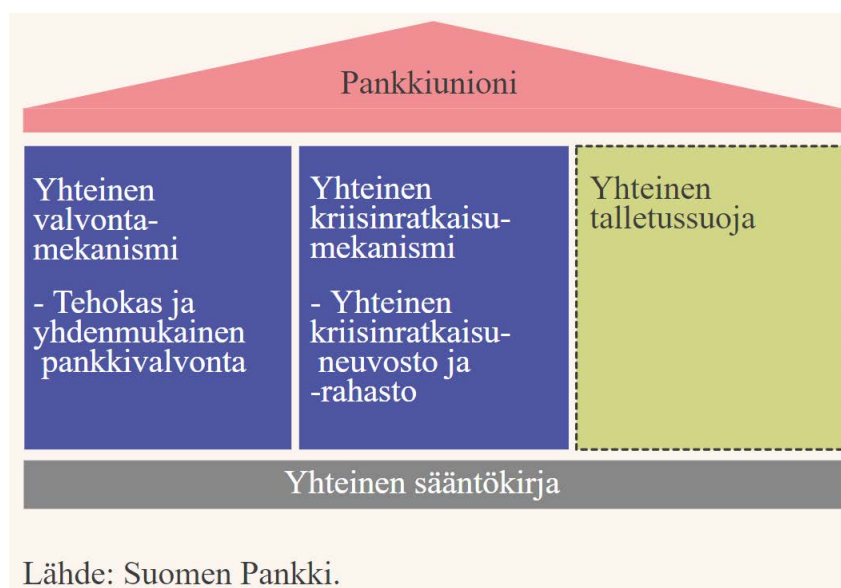
Rahapolitiikan normalisointi onkin aavistuksen verran harhaanjohtava käsite. Epätavanomaisien keinojen asteittainen purkaminen ei tarkoita paluuta vanhaan maailmaan. Nimelliskorot ovat jäämässä aikaisempaa matalammalle tasolle, mikä heijastaa työikäisen väestön supistumista ja tuottavuuden kasvuvauhdin hidastumista. Rahapolitiikan toimintatavatkin ovat muuttuneet: EKP:n rooli rahoitusmarkkinoilla tulee olemaan aikaisempaa suurempi.

Rahapolitiikan normalisoinnin sijaan on osuvampaa puhua matkasta kohti uutta tasapainoa. Kriisin alun jälkeen euroalueella on kymmenessä vuodessa tehty paljon työtä vakauden vahvistamiseksi monella kentällä – finanssipolitiikan valvonnasta pankkiunionin rakentamiseen – joilla riittää yhä tekemistä, jotta voidaan vahvistaa kestävä kasvun ja paremman työllisyyden perustaa, minkä pitää olla talouspolitiikan perimmäinen päämäärä.

Pankkiunioni ja vakausmekanismi vakauttavat rahoitusjärjestelmää

Kriisin ehkäpä tärkein opetus on ollut rahoitusvakauden merkitys reaalityaloudelle, siis talouskasvulle ja työllisyydelle. Ikävä kyllä rahoitusjärjestelmän vakaus sivuutettiin talous- ja rahaliittoa 1990-luvulla rakennettaessa, mistä maksettiin karvaasti kaksoistaantumana vuosina 2008–2012, kun pankkien ja niiden kotivaltioiden välinen kohtalonyhteys kärjisti osaltaan finanssikriisin valtioiden velkakriisiksi. Vuoden 2012 tapahtumien seurauksena päästiin poliittiseen yksimielisyyteen pankkiunionista, jolla vastaavan kriisin toistuminen estettäisiin.

Pankkiunionilla tarkoitetaan pankkien valvonnan, kriisinratkaisun ja pankkitoiminnan turva- verkkojen hoitamista yhteisesti eurooppalaisella tasolla. Se onkin keskeinen keino vähentää euroalueen pankkijärjestelmän haavoittuvuutta. Samalla se vähentää myös pankkeihin liittyvistä riskeistä aiheutuvaa vaaraa yksittäisten jäsenvaltioiden talouksille. Pankkiunioni muodostuu kolmesta pilarista (Kuvio 2). Näistä kaksi ensimmäistä – yhteinen pankkivalvonta ja yhteinen kriisinratkaisujärjestelmä – ovat jo toiminnassa. Sen sijaan pankkiunionin kolmas pilari eli yhteinen eurooppalainen talletussuojajärjestelmä puuttuu yhä. Talletussuojan tavoitteena on ehkäistä talletuspakojta kriiseissä ja pienentää pankkien vakauriskejä.

Kuvio 2. Pankkiunioni vahvistaa valvontaa ja kriisinratkaisua, mutta talletussuoja puuttuu.

Olisi tärkeää, että jäsenvaltiot pääsisivät pian sopuun pankkiunionin viimeistelystä. Kaksi aloitetta on pöydällä. Pankkikriisien varalle – ja niiden ennaltaehkäisemiseksi – on rakenteilla vahva yhteinen kriisiratkaisurahasto, jolle tulisi saada riittävä varautumisjärjestely sen maksuvalmiuden ja toimintakyvyn turvaamiseksi. Tämän rinnalle tarvitaan yhteinen talletussuoja, jonka tulee olla riittävän vahva ylläpitämään luottamusta huonoinakin aikoina. Se on mahdollista toteuttaa esimerkiksi jälleenvakuutuksen periaatteella.

Pankkiunionin viimeistely vaatii toisaalta nykyisten pankkiongelmien siivoamista pöydältä kansallisin ratkaisuin ja sijoittajavastuuta toteuttaen. Kriisin aikana syntyneiden hoitamattomien lainojen määrä on pienentynyt pankkien taseissa, mutta työtä on vielä jäljelläkin. Valtiot voivat edistää yhteisen talletussuojajärjestelmän toteutumista vähentämällä pankkijärjestelmän riskejä ja parantamalla pankkien tappionsietokykyä.

Talous- ja rahaliiton valmiutta hallita rahoituskriisejä täytyy vahvistaa. Kriisin toinen keskeinen opetus onkin se, että rahaliitossa tarvitaan sellainen yhteinen vakauttaja, joka pystyy ehkäisemään ennalta ja tarvittaessa lieventämään valtionlainojen markkinoilla syntyviä paniikkeja. Julkisessa keskustelussa yhteisvastuun tai yhteisen kriisinhallinnan on pelätty kasvattavan moraalikatkoa, eli varomatonta riskinottoa. Kriisin aikana kuitenkin nähtiin, että kansallisiin ratkaisuihin perustuva kriisinhallinta ei ole riittävä euroalueen vakauden kannalta ja on päätöksenteoltaan liian kankea.

Vakauttajan tehtäviä ovat menestyksellä hoitaneet edellä kuvatun mukaisesti EKP ja vuonna 2012 perustettu Euroopan vakausmekanismi EVM, kumpikin oman mandaattinsa puitteissa – EKP lähinnä rahoitusjärjestelmän ja EVM jäsenvaltioiden maksuvalmiuden kannalta. Jälkimmäinen myöntää hätärahoitusta uudistuksia vastaan ja lainaa resurssit tähän markkinoilta ensiluokan luottoluokituksensa varassa.

EVM:n kykyä toimia joustavasti oman tehtävänsä hoitamiseksi tulisi kuitenkin edelleen vahvistaa. Tämä tarkoittaisi ensinnäkin päätöksenteon nopeuttamista kriisin uhatessa. Toiseksi se tarkoittaisi mahdollisuutta myöntää vakauttavia valmiusluottoja, joista kansainvälisellä valuuttarahastolla IMF:llä on kriisivuosilta hyviä kokemuksia.

Rahoituskriisien taustalta löytyy yleensä aina merkittävä makrotalouden epätasapaino, kuten kilpailukyvyn menetys, velkaantumisen kasvu ja/tai vaihtotaseen alijäämä. Niiden ennaltaehkäisemiseksi tarvitaan jäsenvaltioiden talouspoliittista koordinaatiota, jota pitäisi yksinkertaistaa ja kohdentaa paremmin uudistuksia tukeväksi. Tavoitteena tulee olla kasvua tukevien uudistusten edistäminen ja julkisen talouden kestävyys.

Toimintakykyinen EU tukee kestävästä talouskasvusta ja työllisyyttä

Suomen etu on hyvin toimiva euroalue. Rahapolitiikan ja rahoitusmarkkinoiden vakautta lisäävien uudistusten tavoitteena on pienentää uusien kriisien todennäköisyyttä ja estää ongelmien leviäminen maasta toiseen.

Yksi tärkeä avaus oli saksalaisten ja ranskalaisten ekonomistien tammikuussa 2018 julkaisema aloite, joka peräänkuuluttaa tällaista rakentavaa yhteistyötä. Siinä yhdistyy saksalaisen talous-

ajattelun mukaisen vakausunionin rakentaminen ranskalaisen ajattelun investointeja ja kasvua korostavaan painotukseen.

Euroalueen uudistamisessa kaivataan tällaista synteesiä. Sen suhteen on nähty jännitettä yhtäältä sääntöihin ja vakausmekanismeihin perustuvan ja toisaalta markkinakuriin perustuvan strategian välillä. On kuitenkin selvää, että sekä sääntöjä että markkinakuria tarvitaan: sääntöjen olisi pystyttävä normaalioloissa pitämään euroalueen maiden taloudenpito niin terveellä kannalla, että markkinakurin ja velkajärjestelyjen mahdollisuuden rooliksi jäisi toimia sinänsä hyödyllisenä pelotteena taustalla.

Euroalueesta ei tarvitse tulla liittovaltiota ja tulonsiirtounionia, eikä sen pidä antaa rappeutua vain yhteismarkkina-alueeksi. Näiden ääripäiden välillä on realistinen kolmas tie, sellainen lujalla pohjalla toimiva vakausunioni, jossa jäsenvaltioiden oma vastuu talouden kestävästä kasvusta ja talouspolitiikan yhteinen koordinaatio ovat tasapainossa sen vakuutusturvan kanssa, mitä yhteiset rakenteet tarjoavat riskien hallintaan.

Maailmanpolitiikan isot käänteet – kuten Yhdysvaltain alttius protektionismiin, Britannian eristäytyminen, Kiinan vahvistuminen ja Venäjän aiempi paluu voimapolitiikkaan – korostavat Euroopan unionin asemaa liberaalin kansainvälisen järjestyksen puolustajana. Sen jäsenmaille tarjoaman kauppapoliittisen turvan merkitys on nopeasti korostunut globaalien järjestelmän horjuessa.

Euroalue muodostaa EU:n poliittisen ja taloudellisen ytimen, jonka hyvä toiminta on ehto koko EU:n menestykselle. Euroalueen uudistaminen on siten nähtävä osana isompaa savottaa Euroopan kansainvälisen aseman sekä poliittisen ja taloudellisen vaikutusvallan vahvistamiseksi. Sen ei tulisi tapahtua vain pakon sanelemana, kriisien kautta, vaan tavoitteellisesti ja laajapohjaisesti.

Suomelle EU:n toimintakyvyllä on iso merkitys, pienenä ja suhdanneherkkänä maana ehkä jopa suurempi kuin monille muille jäsenmaille. Elintasomme nousu viimeisen 150 vuoden aikana on perustunut maamme yhdentymiseen maailmantalouden kanssa. Vapaakauppaa ylläpitävä kansainvälinen järjestys on ollut Suomen kasvutarinan kulmakivi. Meille on tärkeää, että Eurooppa on taloudellisesti vahva, että sen sisämarkkinat toimivat ja kukoistavat ja että EU kykenee globaalilla tasolla puolustamaan kansainvälistä järjestelmää ja solmimaan uusia kauppasopimuksia. Meillä on myös todellista vaikutusvaltaa siihen, miten EU kehittyy tulevaisuudessa. Jäsenyytemhän tarkoittaa juuri sitä, että olemme Euroopan asioissa täysivaltaisen osapuolen emmekä päätöksenteon kohteen asemassa.

Tämänkin vuoksi tarvitsemme Suomessa yhtä vaalikautta pidemmälle ulottuvaa näkemystä siitä, mihin suuntaan unionia ja euroaluetta kehitetään. Näkemys ei muodostu nopeasti tai yksin, vaan ajan kanssa ja yhdessä keskustellen. Siksi Turun Eurooppa-foorumista soisi muodostuvan vuosittain järjestettävän, merkittävän keskusteluareenan. ■

Turvallisuus nousut keskeiseksi teemaksi EU:ssa

Pertti Salolainen

Eduskunnan Ulkoasiainvaliokunnan varapuheenjohtaja
Suomen EU-jäsenyyden pääneuvottelija

Turvallisuuspoliittiset näkökulmat olivat keskeisessä roolissa, kun Suomi haki Euroopan yhteisön jäsenyyttä maaliskuussa 1992. Uusien, monipuolisten uhkien maailmassa teema on vahvistanut merkitystään entisestään. Vallitsevassa tilanteessa Suomen on kaikin keinoin pyrittävä edistämään Euroopan unionin roolin vahvistamista ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Kun Suomi neuvotteli EU:n jäsenyydestä, taustalla oli Neuvostoliiton romahdus ja sen luoma aukko uusiin ulkopoliittisiin avauksiin. Euroopan vapaakauppajärjestö EFTA oli tullut tavallaan tiensä päähän ja Suomi, Ruotsi, Norja, Itävalta ja Sveitsi halusivat neuvotella EU-jäsenyydestä tai ainakin läheisemmästä suhteesta unioniin.

Erityisesti Suomen osalta oli kysymys paitsi tietenkin keskeisten kauppasuhteiden järjestämisestä myös ylipäätään halusta siirtyä ”normaaliksi länsieurooppalaiseksi demokratiaksi”. Imago Venäjän rajanaapurina oli iskostunut vahvasti maahamme. Ulkomaalaiset kysyivät usein ensin mitä Venäjälle kuuluu ja sitten vasta mitä Suomelle. Tietenkin taustalla oli vahvasti myös toive Suomen turvallisuuspoliittisen aseman lujittamisesta, vaikka siitä ei metelöitykään. Samaa tarkoitti myös liittyminen euroon. Vaikka euroa on kritisoitu, se on ollut Suomelle kuitenkin parempi kuin markka-aika, jolloin kaksinumeroisia devalvaatioita tehtiin noin 10 vuoden välein ja aina välillä harjoitettiin kurjaa talous- ja tulopolitiikkaa. Venäjä esitti huolia kauppamme kehittymisestä, mutta saatoimme vakuuttaa, ettei sille tulisi uusia esteitä, joskin vanhanaikainen vaihtokauppa ei enää tullut kysymykseen.

Aluksi Suomessa pelättiin, että EU tuhoaa maataloutemme ja me neuvottelijat olimmekin aika ajoin Suojelupoliisin turvan tarpeessa. Tänä päivänä voidaan kuitenkin todeta, että EU pelasti maataloutemme, vaikka se ei täällä pohjan perillä tule koskaan helppoa olemaankaan. Sekä kotimainen että EU:n tuki ovat tarpeen.

Entä tästä eteenpäin?

Olemme arvostettu ”no-nonsense”-jäsenvaltio, jonka tulee kaikin tavoin tukea EU:n jatkuvuutta, arvoja ja yhtenäisyyttä. EU ja sen pelisäännöt ovat tärkeitä nimenomaan pienille valtioille, sillä isot voivat aina saada asiansa kuulluksi. EU:n merkitys on kasvanut nyt kun Yhdysvalloissa on presidentti, joka ei noudata normaaleja kansainvälisen politiikan pöytätapoja ja on valmis toi-

mimaan ”America first”-periaatteella. Se on luonut uskottavuuskriisin transatlanttisiin suhteisiin niin kauppaa- kuin turvallisuuspolitiikassakin.

Tässä tilanteessa Suomen on pyrittävä kaikin tavoin vahvistamaan EU:n roolia myös ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Toisaalta on vaalittava yleisesti hyviä suhteita Yhdysvaltoihin, sillä presidentit vaihtuvat, mutta Yhdysvallat pysyy ja tulee aina olemaan tärkeä Euroopalle. EU:n on myös vahvistettava puolustustaan uusia uhkia vastaan. Tällaisia ovat muun muassa hybridi-vaikuttaminen ja poliittisen järjestelmän horjuttaminen valeuutisilla. Euroopan on myös Lissabonin sopimuksen hengessä vahvistettava sotilaallista yhteistyötään sekä puolustusteollisuuden koordinoitua. ■

Suomi on hyötynyt Euroopan sisämarkkinoista

Anne-Mari Virolainen

Ulkomaankauppa- ja kehitysministeri, kansanedustaja

Euroopan unionin sisämarkkinoiden kehitys on suoraan yhteydessä jäsenvaltioiden kykyyn toimia kilpailukykyisesti maailmanmarkkinoilla. Sisämarkkinoita uudistaessa tuleekin ottaa vahvasti huomioon myös valitun linjan vaikutukset kauppasuhteisiimme ja kilpailukykyymme. Koska sisämarkkinat ovat Suomelle merkittävä etu, tulee meidän ylläpitää rooliamme monenkeskisen yhteistyön aktiivisena puolestapuhujana.

EU on talouden suurvalta, joka kattaa noin viidesosan maailman bruttokansantuotteesta. Suurvalta-asema perustuu syvään integraatioon. Sisämarkkinoiden ytimessä on neljä vapautta, joista tavaroiden ja pääomien vapaa liikkuminen ovat edenneet pisimmälle. Sen sijaan digitaalisten sisämarkkinoiden, palvelujen harmonisoinnin ja työntekijöiden liikkuvuuden osalta on vielä työtä jäljellä.

Yli 500 miljoonan kuluttajan sisämarkkinat ovat luoneet Eurooppaan kasvua, vaurautta, työllisyyttä ja hyvinvointia sekä auttaneet eurooppalaisia yrityksiä menestymään paremmin maailmanmarkkinoilla. Yksi kasvun ja työllisyyden keskeisistä lähteistä on ulkomaankauppa.

EU on yhteisen kauppapolitiikan ansiosta vahva vaikuttaja ja näkyvä toimija kansainvälisillä foorumeilla. Komission vahva rooli kauppapolitiikan toteuttajana mahdollistaa sen, että EU pystyy tehokkaasti ajamaan yhteisiä tavoitteitamme ja puhumaan yhdellä äänellä. EU:n kauppastrategian keskiössä on edistää avointa ja sääntöperusteista kauppajärjestelmää sekä vahvistaa kahdenvälisiä ja alueellisia kauppa- ja taloussuhteita.

EU-integraation tarjoamat mahdollisuudet ovat olleet merkittävät Suomen kaltaiselle pienelle ja avoimelle taloudelle. Sisämarkkinoiden merkitystä Suomelle kuvaa hyvin se, että vajaa 60 prosenttia Suomen ulkomaankaupasta käydään toisten EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Suomi on EU:n jäsenmaana niin ikään kokoaan paljon suurempi toimija ja vaikuttaja kansainvälisessä kaupassa ja taloudessa.

Maailman kauppajärjestö WTO on neuvottelufoorumina ollut jo melko pitkään vaikeuksissa. Tästä huolimatta WTO luo sääntöpohjan Suomen kauppasuhteille monen merkittävän kauppakumppanin, kuten Venäjän ja Kiinan, kanssa.

Avoimen, kansainvälisen ja sääntöperäisen järjestelmän puolustajana EU on ottanut johtoroolin WTO:n työn kehittämässä, rakenteiden uudistamisessa sekä perustoimintojen tukemisessa.

On välttämätöntä varmistaa, että WTO pysyy toimintakykyisenä ja relevanttina nopeasti muuttavassa maailmassa.

Tehtävä ei ole helppo ja edellyttää EU:lta rakentavaa toimintaa useanvälisissä neuvotteluissa ja valmiutta edistää kansainvälisen sääntötyön kehittämistä sellaisillakin kaupan aloilla, joihin kohdistuu erilaisia herkkyyksiä. Lähiajan tavoitteista WTO:n riitojenratkaisujärjestelmään liittyvän pattitilanteen purkaminen on keskeisin.

EU neuvottelee laajalla rintamalla kahdenvälisiä ja alueellisia vapaakauppasopimuksia. Neuvottelut on saatu päätökseen Japanin, Singaporen ja Vietnamin kanssa. Sopimusta Etelä-Korean kanssa on sovellettu jo muutaman vuoden ajan ja Kanadan kanssa vuodesta 2017 lähtien. Neuvottelut ovat lisäksi käynnissä muun muassa Indonesian, Uuden-Seelannin ja Australian kanssa.

Vapaakauppasopimukset tuovat konkreettisia hyötyjä yrityksille parantamalla kumppanimaiden liiketoimintaympäristöä, avaamalla uusia markkinoita ja alentamalla vientikustannuksia. Alemmat tullit tai tulleista kokonaan luopuminen tarkoittavat jopa miljoonien eurojen säästöjä yrityksille niiden viedessä EU:n ulkopuolelle. Yrityksille koituvien taloudellisten etujen ohella sopimukset luovat yleisellä tasolla jatkuvuutta ja ennakoitavuutta epävarmoina aikoina.

Ison-Britannian EU-erolla ei ole merkittävää vaikutusta unionin kauppapoliittiseen peruslinjaan. Suomelle se kuitenkin merkitsee sitä, että menetämme vahvan liittolaisen, jonka kanssa olemme edistäneet EU:ssa avointa ja liberaalia kauppapolitiikkaa. Suomen tuleekin vahvistaa vaikuttamistyötä EU:ssa ja hakea uusia liittolaisia. Keskeistä on myös EU:n ja Ison-Britannian suhteiden säilyminen jatkossakin läheisinä ja tiiviinä.

Kansainvälinen toimintaympäristö on jatkuvassa muutostilassa, mikä heijastuu sisämarkkinoihin. Kasvavan protektionismin ja sisäänpäin käpertymisen ohella digitalisaatio, tekoäly ja robotisaatio muokkaavat perustavalla tavalla talouden rakenteita ja yrityksiä. Vaikutukset näkyvät myös kansainvälisessä vaihdannassa.

EU:lla on mahdollisuus olla tässä kehityksessä suunnannäyttäjänä, edistämässä hyvinvointia – ”globalisaatiota, joka toimii”. EU:n tulee tässä roolissa edistää eurooppalaisia arvoja, kuten läpinäkyvyyttä ja kestävää kehitystä.

Monenkeskisyys on pienen maan etu ja sen vuoksi niin Suomen kuin EU:nkin tulee jatkaa työtä monenkeskisen yhteistyön puolestapuhujana. EU:n sisämarkkinat ja niiden toimivuus vaikuttavat suoraan kykyymme toimia ulkomarkkinoilla. Sen vuoksi sisämarkkinalainsäädäntöä kehitettäessä on tärkeää ottaa huomioon sen vaikutukset EU:n ulkoiseen kilpailukykyyn. ■

Agenda 2018-2019

Kohti Suomen EU-puheenjohtajuuskautta

Vuoden 2014 Euroopan parlamenttivaalien jälkeen on tapahtunut paljon. Vaikka EU-alueen talouskehitys on kääntynyt positiiviseksi, maahanmuutto EU:n rajojen ulkopuolelta on kiristänyt jäsenvaltioiden suhteita aiempien talouspoliittisten erimielisyyksien ohella. EU onkin useissa jäsenmaissa aihe, joka aiheuttaa kitkaa kansallisten päätöksentekijöiden välillä, ja Brexitin myötä EU:sta eroamisesta on tullut todellinen vaihtoehto. Brexitillä on kuitenkin myös toinen puoli. Neuvottelut sen toteuttamiseksi ovat osoittaneet kaikille eurooppalaisille, miten paljon EU vaikuttaa joka päiväiseen elämäämme. Esimerkiksi EU:n etäiseksi koettu päätöksentekojärjestelmä ei ole päällimmäisenä mielessä, kun vapaa liikkuvuus ei olekaan itsestäänselvyys. Tulevaisuuden Euroopan unionia sorvataan nyt kaikilla tasoilla komission ja parlamentin kamareista turuilla ja toreilla käytäviin kansalaiskeskusteluihin. Nyt on aika sanoa, mitä me haluamme EU:lta tulevaisuudessa.

Tulevan vuoden aikana merkittävimmät Suomen EU-politiikkaan vaikuttavat tapahtumat ovat ensi keväänä käytävät eduskunta- ja europarlamenttivaalit sekä Suomen heinäkuussa 2019 alkava Euroopan unionin neuvoston puheenjohtajuuskausi. Suomen puheenjohtajakausi ajoittuu uuden parlamentin ja komission järjestäytymisvaiheeseen ja on siten unionin lainsäädäntötyön osalta hiljaisempi kausi. Ajankohta tarjoaa Suomelle kuitenkin mahdollisuuden vaikuttaa puheenjohtajakautta valmisteltaessa Eurooppa-neuvoston tulevaan viisivuotisstrategiaan. Suomen puheenjohtajuuskauden ohjelmaa muotoillaan parhaillaan parlamentaarisesti kaikkien eduskuntapuolueiden kesken sekä kolmen peräkkäisen puheenjohtajamaan triossa Romanian, Suomen ja Kroatian kesken.

Ennen kevään 2019 Euroopan parlamentin vaaleja unionin valtioiden päämiehet tulevat kokoontumaan säännöllisesti kesään 2019 asti unionin kehittämistyön viitoittamiseksi ja tukemiseksi. Komissio ei tule enää antamaan uusia säädösehdotuksia, vaan edistämään tiedossa olevia pidemmän aikavälin aloitteita kautensa loppuun asti. Komission pääpainopiste on rakentaa tulevaisuuden Eurooppa-keskustelua kohti toukokuussa 2019 Romaniassa järjestettävää epävirallista huippukokousta. Komissio haluaa viedä eteenpäin tähän asti varsin nihkeästi edenneitä painopistealueita, kuten talousunionin kehittämistä, pankkiunionin loppuunsaattamista sekä digitaalisia sisämarkkinoita. Institutionaalisista kysymyksistä ulkopoliittisten määräenemistöpäätösten komissio toivoo vielä keskustelua jäsenmaissa. Uusista teemoista komission asialistalla ovat kyberturvallisuus sekä ympäristöpoliittisen tiekartan laatiminen kohti vuotta 2050.

Kesään 2019 asti EU-johtajien asialista keskittyy kasvun, turvallisuuden, muuttoliikkeen ja tulevaisuudessa mahdollisesti eritahtisesti etenevän integraation painopistealueisiin. Kansallisen tason tukea keskeisille linjauksille pyritään vahvistamaan kansalaisten osallistumista vahvistamalla. Keskustelua edistetään ja laajennetaan niin osallistuvien tahojen kuin aiheiden osalta. Loppuvuoden 2018 ja alkuvuoden 2019 asialistalla ovat muiden muassa sisäinen turvallisuus, muuttoliike, sisämarkkinat, kauppa, tuleva rahoituskehys ja rahaliiton tulevaisuus. Euroopan unionin jäsenmaiden johtajista koostuva Eurooppa-neuvosto linjaa kesällä 2019 unionin uuden strategisen ohjelman viisivuotiskaudelle 2019–2024.

Suomen puheenjohtajakauden vaikuttamisen painopiste on tulevan viisivuotiskauden prioriteettien rakentamisessa, tulevassa rahoituskehyksessä sekä Euroopan parlamentin vaalien jälkeen muodostettavan uuden komission toiminnassa ja ohjelmassa. Puheenjohtajakautta silmällä pitäen valtioneuvosto esittelee eduskunnalle kolmen peräkkäisen EU-puheenjohtajamaan eli trion ohjelmalinjaukset loppuvuodesta 2018. Suomen kansalliset, parlamentaarisesti valmistellut puheenjohtajakauden painopistealueet esitellään myöhemmin. Puheenjohtajana Suomi edustaa Euroopan unionin neuvostoa suhteessa muihin EU:n toimielimiin, johtaa neuvoston työskentelyä ja tarvittaessa yhteen sovittaa jäsenvaltioiden kantoja kansainvälisissä järjestöissä ja elimissä.

Euroopan parlamentin vaalit käydään tämän hetkisen tiedon perusteella toukokuussa 2019 ja eri europarlamenttiryhmät asettavat kärkiehdokkaansa tulevan talven aikana. Kärkiehdokkaat ovat kunkin parlamenttiryhmän ehdokas EU:n komission uudeksi puheenjohtajaksi. Parlamentin suurin ryhmä maltillisen oikeiston EPP (Group of the European People's Party) pitää kokouksensa Suomessa marraskuun alussa ja kokouksessa käytävä kärkiehdokasvaali käynnistää ryhmän eurovaalikampanjan. Vaaleja ennakoiden EPP julkaisi jo joulukuussa 2017 [kahdeksan kannanottoa](#) mm. vauvatuote, digitalisaatioon ja demokratiaan liittyen. S&D (Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats in the European Parliament) on jo kiinnittänyt huomiota [vaalien äänestysaktiivisuuteen ja demokratian toteutumiseen](#) painottamalla mm. kärkiehdokasmenettelyä ja pan-eurooppalaisten listojen merkitystä. Parlamentin liberaaliryhmä ALDE (Alliance of Liberals and Democrats for Europe) hyväksyy oman vaaliohjelmansa marraskuussa 2018 Madridissa. [Ohjelmaa](#) on työstetty vuoden 2018 aikana mm. digitalisaation osalta Suomessa huhtikuussa. Myös europarlamentin vihreitä puolueita edustava ryhmä tukee kärkiehdokasmenettelyä ja järjestää kärkiehdokasvaalin marraskuussa 2018 Berliinissä. [Euroopan vihreiden kampanjan pääpiirteet](#) on hyväksytty toukokuussa 2018 Antwerpenissä pidetyssä kokouksessa ja kampanjanteemat hyväksytään lopullisesti Berliinissä.

Kärkiehdokasasettelusta huolimatta komission puheenjohtajan valinta ratkeaa lopullisesti vaalien jälkeen neuvoston ja parlamentin päätöksellä. Euroopan parlamentin seuraavat vaalit käydään uudessa tilanteessa, sillä Iso-Britannian on määrä erota Euroopan unionista maaliskuun lopulla 2019. Britannian EU-ero pienentää parlamentin kokoa 46:lla edustajalla 705:een. Parlamentissa toimii tällä hetkellä kahdeksan eri ryhmää sekä pieni joukko edustajia, jotka eivät kuulu mihinkään ryhmään. Ensi kevään jälkeen ryhmissä voi tapahtua muutoksia, sillä parlamenttiin kaavaillaan isoa kansallismielisten ja euroskeptisten puolueiden ryhmää, johon Suomesta hakeutuisivat esimerkiksi perussuomalaisten edustajat.

[Tämän hetkisten arvioiden](#) perusteella EPP tulisi jatkamaan eurovaalien jälkeen parlamentin suurimpana ryhmänä, vaikka ryhmä menettänee merkittävästi paikkoja. Toiseksi suurimman ryhmän aseman säilyttäneenä S&D, vaikka ennusteiden mukaan senkin kannatus laskee. Kolmanneksi arvioissa sijoittuisi kannatustaan todennäköisesti nostava ALDE. Etenkin, jos Emmanuel Macronin En Marche liittyy ALDEen, nousee ryhmä eurovaalien suurimmaksi voittajaksi. On kuitenkin epävarmaa, ilmoittaako Macron En Marche:n parlamenttiryhmän ennen vaaleja. Nousijoita olisivat myös EU-vastaiset ryhmät EFDD (Europe of freedom and direct democracy Group) ja ENF (Europe of Nations and Freedom). Arvioiden mukaan suurimmat tappiot näyttäisi kärsivän ECR (European Conservatives and Reformists Group), johon Ison-Britannian konservatiiviedustajat kuuluivat.

Parlamentti järjestäytyy Suomen puheenjohtajuuskauden alussa kesä–heinäkuun aikana ja uuden komission puheenjohtajaehdokas esittelee heinäkuussa parlamentin täysistunnossa ne linjaukset, joiden varaan komission viisivuotiskausi (2019–2024) rakentuu. Uusi komissio aloittaa työnsä marraskuussa 2019.

Europarlamentin voimasuhteet muuttunevat tulevissa vaaleissa, mutta parlamentin enemmistön linja tulee pysymään Eurooppa-myönteisenä. Euroopan tulevaisuutta hahmotettaessa suurempi merkitys saattaa olla jäsenmaiden kansallisilla vaaleilla, joiden tuloksilla voi olla suurta merkitystä EU:n uudistuspolitiikan etenemiselle. Italiassa EU-kriittisten voimien vaalivoitto on muuttanut maan EU-politiikan linjaa merkittävästi kriittisemmäksi. Ranskassa taas Emmanuel Macronin menestys on nostanut EU-politiikan myönteisessä mielessä politiikan teon keskiöön.

Suomessa käydään eduskuntavaalit huhtikuussa 2019. Puoluekannatusmittaukset antavat tällä hetkellä odottaa muutosta myös Suomen EU-poliittiseen linjaan. Edellisvaaleissa 17.7 prosentin kannatuksen saavuttaneet perussuomalaiset ovat sittemmin hajonneet ja puolueen kannatus on viimeisimmässä [YLEn mittauksessa](#) 8.7 prosenttia. Myös perussuomalaisista irtautuneen sinisen tulevaisuuden heikko kannatus (0.8 prosenttia) povaa eurokriittisten voimien heikentymistä suomalaisella puoluekentällä. Tämä antaa vaalien jälkeen muodostettavalle hallitukselle kenties mahdollisuuden proaktiivisemmän EU-politiikan harjoittamiseen.

Joidenkin europarlamenttiryhmien vaalivalmisteluja kuvaavia verkkosivuja:

- [EPP](#)
- [S&D](#)
- [ALDE](#)
- [GREENS](#)

Ennusteita Euroopan parlamenttivaalien tuloksista:

- [VoteWatch Europe](#)
- [Kiihdytyskaista Eurovaaleihin](#)